

Игор Ђурић

ПРИЈАТЕЉ

Дневник једне смрти

www.djuricigor.net

Слободану (1954-2010):

*Ко неважна карта
на велики улог
пала је: смрт
Само трен пре тога
веровали смо
да се партија може добити
Онда је захладнело
зором се на траву
слагало иње
Као сан на очи
спустила се: смрт*

*Трчали смо ивицом
фудбалских игралишта
наших младости
Бежали линијом траке
радничког ресторана
до последњег оброка
(Неке жене су заплакале)
А онда
као кап воде
са хладне флаше пива
склизнула је: смрт*

*Наручили смо
последње туре безнађа
ударили по дупету
поспане конобарице
А онда
као измишљена бројка
на већ погрешно
изведеном рачуну
наплаћена је: смрт*

*Звецкао је ситниш
у пробушеним џеповима
кроз које је нада*

ономад
испала и лежала
по ибарским магистралама
изгажена ко невиност
газдарница самачких собица
Планови су потонули
дошла је: смрт

Смејали смо се
јер нисмо веровали
треба то признати
Подељен је један
јагњећи бубрег
на равне части
зачињен и у сласт
поједен
Досољена је и: смрт

Једна чаша славског вина
остала је пуна
у судопери
Подрхтавао је глас
здравичара
свећа се топила
Онда се као
мирис тамњана
осетила: смрт

Обећао си
макар једна чаша
нечега што није лек
Једно "иди"
једва подигнута рука
последње је што си ми
даровао
после чоколаде
а пре сузног погледа
Онда си: затворио очи

Смејали смо се (пре тога)

*јер се један од нас
није плашио
а то нисам био ја
Путовао сам у
једном мехуру
киселе воде
кад су јавили
да те смрт води код себе
(причали су ми потом:
да си се борио до краја)
Као погрешан потез
скакачем
заскочила је: смрт*

*Сузу нисам имао
нисам стигао
да испричам причу
макар
да схватим
Остао је само
бљутав укус кваса
твоја вера
и моја невера
што сам те
лагао
да ћеш живети
а већ си: умирао*

Мрачно фебруарско поподне. Само то, по себи, довољно је да се човек осећа лоше. Присуствовао сам изрицању смртне пресуде. Без суда, без кривице, без одбране - било какве, са осуђеним за кога се унапред знало да је невин: и пред Богом, и пред људима.

Смртну пресуду су изrekli мимо своје воље – судије то свакако нису желеле.

Једино целат, притајен и подмукао, негде у телу осуђеног чека своје време – проклет нека је, као што јесте.

Прошла је година, већ, како сам завршио овај спис, и мада није било дана да нисам размишљао о овоме, нисам више ништа дописивао. А онда сам прочитао приповетку Лава Толстоја "Смрт Ивана Илича" и осетио потребу да у своја размишљања уденем и делове те приче. У причу о мом пријатељу.

*

Није убица - наш убица. Наш убица јесте страх од убице. Страх нас убије а крвникова рука само овери нашу смрт. Ми од страха умремо пре него нас убију па због тога не можемо да умремо као људи и како доликује.

Свакога дана устати са страхом, сваке вечери лећи са истим – то је човек. Човек је страх – или је: Човек. По томе се разлику људи међу собом, и, велики од малих, најчешће никаквих.

Ходао сам улицом: сам. Кад год не знам шта да напишем или кажем, ја напишем или кажем: да сам ходао улицом сам. Да описујем улицу?! Нема сврхе. Све су улице исте: досадне и предвидљиве. Свака има почетак и крај: са обе стране. Али, зашто улицом идем сам? Јер ме је страх!!! – ето, зато. Кад год ме је страх, а, не смем, или се стидим, да то кажем, ја онда напишем да сам ходао улицом - сам.

Победити страх то значи да је човек победио. И то не човек као мишићна маса - већ човек као: ДУХ. Ја и не знам је ли човек појам, створ, било шта што може и треба завредити дивљење?! Глупости!!! – човек је нешто последње чему се треба дивити.

Није ствар у томе, што: плашећи се, ми не пружамо отпор убици. Напротив: људи и животиње се најчешће и најжешће боре управо из страха. Проблем је, што: плашећи се, ми не стигнемо да презремо убицу. А, презир је једина права сатисфакција убијеноме и једини прави отпор убици. Кад презиреш, ти не прихваташ презреног за равноправног, па макар те тај и убијао. Ти мреш са висине а он те убија инфериорно, сасвим.

Елем, и када би нешто хтео да напишеш, или кажеш, не можеш то учинити: ако ходаш улицом сам. Не можеш написати - јер ходаш. Не можеш рећи – јер немаш коме: сам си.

Лако је сакупити снаге па тајно и подмукло оговарати страх пером у хартију. После тога се корице склопе, хрбат мало излиже а твоју кураж нико не види. Храбар си а ниси јавно и отворено изазвао страх и презрео га. Против страха треба животом, свакога дана, увек искрено, храбро и са презиром. Против страха треба одлучно али само ако си свестан да ћеш бити поражен. Не важи се храброст ако се надаш да ћеш победити. Што си ближи поразу то се треба жешће борити и одупирати. Само тако има смисла.

Када се плашимо, да се не лажемо: бојимо се смрти. Уколико је страх прави. Други страхови, осим страха од смрти, су лажни и ништавни. Чиста измишљотина и бес људски. Плашити се из беса и манитости значи траћити и онако улудан живот. Боље ходати сам, а, у недостатку инспирације, него се из беса плашити.

Треба бити мудар па схватити да су се људи плашили када ми лично тога нисмо бивали свесни. Када смо били много млади онда нисмо схватали људе који се плаше. Треба сада бити мудар па разумети младе људе који не разумеју наше страхове. Не треба упадати у замку, као што су они пре нас то чинили, па завидети младима на њиховом не-страху.

Не да нам страх да пожалимо другога, онога који се плаши и страда, јер се због те туђе судбине одмах уплашимо за сопствени живот. И када други страдају, ми се искључиво плашимо за себе. И када другога жалимо - ми тада себе оплакујемо. Једино родитељ може искрено да се плаши за другога. И: заљубљена жена.

*

Где год се окренем, где год се денем, где год да станем: увек је ОН ту негде. Задњих месеци: поготову. Притиска ми мисли, не да ми да заноћим, или се пробудим, а да ме не кљуцне у живац који изазива страх. Кад је човек млад мало размишља о томе. И, кад пристари: како-кад. Али кад ОН почне да се чеше о околину, о познате и ближње, о драге и вољене – онда се усели у мисли и тешко га је избацити одатле. Почне човек да се плаши властитог тела. Дух и материја једне личности постану тада крвни непријатељи.

*

Болничке чекаонице у Србији делују застрашујуће депримирајуће са својим сивилом, мрачним осећајем скучености и, често, својом прљавштином. Уз то, увек су непроветрене. У чекаоници српске болнице човек постане мањи него што јесте, болеснији него је иначе. Изгуби и то

мало самопоуздања које је донео са собом и унео у болницу са надом да ће му ту неко помоћи. Ако вам треба помоћ тешко да ће те је наћи у српским болницама.

Страшне су болничке чекаонице и јадни људи у њима. При томе, јадност не изједначавам са болешћу.

"Имам нешто...".

"Сумњају нешто...".

"Изгледа да није добро....".

"Има....".

"Он....".

"Она....".

Човек нема снаге ни да жали другог – плаши се за себе. Зна да је и он ту негде близу и да је врло танка линија која дели једне од других.

Чуо сам много пута у последње време. Плашим се свога тела. Не смем да додирнем своју кожу и ткиво плашећи се да не напипам нешто. Сваки бол – нови је бол-страх.

"Ма није то ништа...".

"Видећеш, биће добро....".

"Само храбро, не треба клонути духом...".

Шок!!! Оптимизам?! Равнодушност. Предаја.

Плашим се да уђем у мисли других људи. А, могу. Лако ми је. Писац сам и добар психолог. Не смем да погледам свог Пријатеља у очи јер ћу онда схватити његово стање душе. Не смем, јер ћу у очима видети бол и страх па ће и мене болети и плашићу се.

Чекање се увек одужи. Никада и нигде се ништа не завршава у пристојноме року. Они што улазе преко реда уз помоћ везе, мита или познанства?!? Њима није ништа. Болесни људи увек чекају.

*

А онда Друг јавља да је умрла његова супруга. Сва правила до којих сам држао престала су да важе. Непосредно после тога сручила се киша на град. Тешка, крупна киша. Сручила се претећи из тмурних облака. Нема ту никакве симболике – све је кристално јасно. Кад Бог хоће да пошаље поруку увек нађе прави начин за то.

Шок!!!

Празнина!!!

Оптимизам!!!

Предаја!!!

Агонија!!!

*

Данас сахрањујемо жену мога Друга. Сутра ће већ други доћи на ред. Јуче више и не постоји. Само страх. Они који имају нешто у животу: страхују за друге. Пропалице: за себе.

*

У почетку смо ћутали. И: ја. И: он. Шта причати? – као да смо обојица размишљали?!

"Ајде да купимо новине на киоску".

"Може. Узми и цигарете. Ипак, не, немој цигарете".

Синоћ се играла кошарка. Причали смо о томе. И о томе како би било добро нешто појести. И: да ли треба? Због анализа које ће сигурно уследити. Мрзовољне чистачице су се вукле ходницима чекаонице. Љуте због зле судбине, бесне што сви запослени нешто добијају у болници једино оне ништа, сем смећа. Сестре су врцкале. Макар оне које су имале чиме. Мада, ни оне које нису имале са чиме трудиле су се да имитирају оне прве. Лекари су ничим изазвани и ниједним стаменим аргументом поткрепљени ходали надмено и тако се понашали. Ми смо размишљали о болести и ономе шта само пропустили док смо били здрави.

Новине нисмо ни отворили. Размишљао је свако о себи. Можда смо почели по мало и да се мрзимо. Он мене: што нисам на његовом месту. Ја њега: што ме подсећа на оно што се може и мени догодити.

После сам сањао људе и жене за које знам да болују, или су боловали, од рака. Био сам четврти у соби. У томе сам тражио симболику. Побегло сам из исте – у сну. Пустио ме мој Пријатељ који је био међу њима, отворио ми је капију.

"Бежи" – рече – "да те више не прозивају".

Пробудих се.

Мислио сам: "знам да одговорим, то није проблем, али, како се не плашити?!".

*

Кад је свештеник обавио своје, људи су отишли да једу и пију. Ја и Друг смо држали чашице у неком ћошку. Нисмо ни потезали из њих. Рак нас је победио, његове жене више нема. Остали смо сами: ја и Друг мој. Некада давно написао сам песму: Ја и друг мој. 1989. године. Имао сам тада 21-дну годину и нисам размишљао о смрти као данас:

*Јутра као да их је
Данте смишљао*

па нам слао
Ја и Друг мој буновни
и синоћ прекраћени
за неко ново љубавно
искуство
Мрзели смо Сунце и себе
свак сваког посебно
Дивили се родитељима и
њиховој идиотији
Због нас смејали се њима
Како су могли
питали се
Па то није могуће
понављали смо
гледајући скотове у
огледалу
И аутобуси
људи умишљених фрустрација
лицемери прљавог међуножја
балави од хране и сласти
са исто толико мржње
колико глупости
Прве и задње станице
Извине
силазите ли
Силазили ја и Друг мој
Тамо нас чекали фосили
изгубљених погледа
Јурили се
лагали се
Отимали машту једни другима
желели туђе жене
жалили мајке своје
куповали наклоност
крили трагове великих и малих
нежности
А онда се враћали
Ја и Друг
у неке познате мемле
делили неку непознату храну

*маиштали о неким знаменитим женама
рецитовали Јесењина
кришом у књигу гледајући
заборави се
нисмо сви исти
говорили о глупостима
других
пили неке задње вотке
полако се у крпе
увлачили
у сан тонули
сневајући неко ново јутро
Ја и друг мој*

*

Ја и Пријатељ, сутрадан, пили смо цео дан. Напили се. Да заборавимо на Њега. Преко Пријатељевог грла клизио је алкохол и никотин, у инат Њему. И преко Њега – то је сада већ извесно. Он је у грлу мог пријатеља. Чека хируршки скалпел и његову победу. Радијација убија људско тело али њему не може ништа. Каква је то сила?!

Наравно да нас је сутрадан болела глава али нас није пекла савест како то обично бива после пијанства. Први пут у животу пијење и опијање је имало смисла. Ја затим од муке узмем да читам Лазу Лазаревића. Не, не иде. И, зашто баш њега?! После седам у ауто, па се возим без циља иако немам довољно горива, нити новца да допуним резервоар. Истрошио сам се јуче у кафани.

*

Како у таквим тренуцима не мрзети свет и најближе око себе?! Учини ти се, тада, да су сви околу срећни скотови, самом чињеницом да нису болесни, али да свакако не заслужују своју срећу јер је нису свесни. Не знају шта имају а теби су управо саопштили да то више немаш. Немаш оно чијег постојања нити ниси био свестан до тог тренутка болног сазнања – нема томе ни фртал времена. Почињеш мрзети леп сунчан дан (сада знаш да није намењен теби) и случајне пролазнике у њему. Желиш смрт свакоме иако немаш никакве користи од тога.

Први дан су сви у шоку.

Други дан сви долазе.

Трећи дан те сви жале.

Четврти дан ти сви нуде помоћ.

Пети дан сви доносе информације и предлоге.

Шести дан сви одмарају.

Седми се дан сви окрећу својим пословима. Од следеће недеље ти више и не постојиш за њих. Тада постајеш статистички податак. Више ниси човек. У теби више нико не гледа људско биће већ искључиво ЊЕГА.

Сете те се следећи пут када добију вест о твојој смрти. И тада: за кратко.

*

Свакога дана добијеш по пет ракова (у глави, не за ручак). Таман заборавиш на све то, на трен, подсети те болница у којој мораш да бодриш свога Пријатеља или неки потуљени и подмукли бол у теби.

Понекад, још док причаш са својим болесним пријатељем, ти га и не слушаш. Климаш главом механички а мислиш о себи. Чини ти се: радо би њега жртвовао само да се ти извучеш.

*

Сањам нешто што ми се учини важним али увек заборавим сан док стигнем до пера и хартије. Једино се сећам да сам ноћас терао чезе: час сам држао дизгине и водио коња, час сам лично бивао коњ. У другом случају осећао сам у себи поприлично снаге да потегнем и повучем.

*

Човек најчешће не зна која су његова права осећања. Када треба да искаже неку емоцију (најчешће је не осећа) он углавном глуми. Зна да на сахранама треба изгледати тужно, на весељима: весело – па се тако и понаша. Тек када осети праву емоцију, човек спозна колико је пре тога лагао себе и друге (најчешће бивао: равнодушан).

Ја нисам ништа лагао и измишљао. Можда сам само мало више искрено жалио и бринуо. Не да бих испао важан и "у центру пажње" већ из чистог страха за другога. Несвесно: и за себе.

"Да" – рекох им – "болест је тешка и неизлечива".

Туга и забринутост могла се прочитати са многих лица. Чак, и: искрена. Уследило је мноштво питања, сугестија, понуда за помоћ. Чак, и: искрених. Знају људи да пожале другога, да се уплаше – кад хоће. Знају да треба поделити бригу са неким ко је у бризи, муци и невољи. Знају то људи и хоће – кад хоће.

Што је ситуација изгледала безазленије то су саосећање и подршка изгледно бивали искренији и већи. Помислио сам, у неким моментима, да уопште не познајем људе око себе, и како сам их поприлично потцењивао и

сумњао у њихове људске, моралне и етичке квалитете. Био сам посрамљен. Људи знају да се посраме – кад хоће.

Пропитивао сам себе: јесам ли се ја неке наше кад је било потребно? Јесам ли требао да схватим туђу муку и невољу на искрен и прави начин а не декларативно и глумећи?! Да ли сам учинио икад ово, што чине они које сам цео живот потцењивао?! Одговори су били поразни јер сам био искрен према себи. Често нисам ни то – сада сам био. Људи знају да буду искрени – кад хоће. Кад се превазиђе страх човек може бити поштен према себи.

Мало је фалило да заволим људе. Себе сам већ мрзео.

А, онда су се појавили нови моменти. Испоставиће се, касније, да је нада била лажна али ми то у моменту "нових момената" нисмо знали. Чак и да смо сумњали, жеља за оздрављењем била је јача од реалне ситуације и предвиђања лекара. Желео сам да тај нови оптимизам поделим са људима, истим оним којима сам почео да верујем и које сам почео да волим а због њихове саосећајности и спремности да помогну. Пожурио сам да их обрадујем, верујући и њихову искреност, да им олакшам и скинем муку са плећа.

И, тако сам се вратио тамо одакле сам и кренуо само још уверенији у свом неверовању људима и њиховој способности да буду искрени. Код многих сам у очима, на лицу, у једва приметном грчу мишића и неверици која је зашкрипала преко гласне жице, видео: разочарење?!!

"Како сад одједном: није тако страшно?!".

"Па зар ниси рекао да је фатално?!".

"Шта је ово: нека комедија или шала?!".

"Ми смо бринули и плакали а ти нам сада говориш како није било разлога за тиме?!".

"Не може то тако?!".

Наравно, ништа од овога није речено. То сам ја прочитао из титраја који је трајао десети део секунде, можда и краће. Имам ту способност, могу то да видим на људима, рекох ли већ: писац сам неки јebene. У истину, одглумљена је срећа (и, то, доста добро), поновљена је забринутост (са доста искрене наде) и изговорена жеља да ће бити баш све онако како треба (чисто декларативно).

*

Људи могу искрено, и, донекле, да ЖАЛЕ, али увек неискрено ЖЕЛЕ ДОБРО другима. Подсвесно, човек жели да жали другога, унесрећеног, али, добро жели само себи. Другим речима, ако већ треба нешто лоше да се дешава нека се то дешава другима: а, ми ћемо да их жалимо. Ако се треба радовати због нечега, нека то буде наш (а, не туђ) повод. Ако можемо само да

жалимо – искрено – другога, можда и нисмо толико лоши због чињенице да нисмо способни да се – радујемо - због другог. То што смо разочарани кад некога мука и болест мимоиђу значи да се плашимо да нас не сустигне. Што желимо добро само себи још не значи да желимо зло другима. Људи смо а не доброта.

"Сама чињеница смрти блиског познаника изазивала је у свима који су за њу сазнали као и увек осећање радости "што је умро он а не ја "".

*

Пред болесним људима не смеш бити песимиста, али ни: оптимиста. Песимизмом им убијаш жељу за борбом, деморалишеш их и слабиш њихову вољу.

Оптимизмом, пак, поготову претераним, ти им несвесно сламаш срце пројекцијама о томе како је живот леп а при том их подсећаш на њихову бесперспективност.

А, не можеш ни ћутати. Мораш некад нешто рећи.

Не знам.

*

"Живећеш вечно у нашим срцима" – је најбесмисленија реченица која је изговара на спроводима. Нема тога! Тек по нека успомена, кад смо припити или у некој слабости. И увек са собом у контексту.

Зато је бесмислено надати се да ће вас неко жалити. Хоће најближи: жалити и прежалити. Други чак ни толико.

Његов посао је да убије и баци у заборав. Али!!! – пре тога, још док си жив, његов главни задатак и циљ јесте да убије човека у теби, да ти убије достојанство, да те понизи и начини сенку од твоје личности. Жели да умреш као човек другог реда, као непризната животиња.

*

Свако чудо за три дана. Онда људи почну да ти сметају. А нити њима није више до дружења са тобом: подсећаш их. Онда те мрзоволна сестра спроведе до собе и кревета са поцепаном постељином. Сутрадан те у мемљивој и влажној соби обиђу незаинтересовани лекари (уколико их на неки начин не "заинтересујеш") који ће те још незаинтересованије искасапити. За њих ћеш бити само норма, чак ни професионални изазов, а човек – то никако. Неће осетити ни трунку емоције, ма какав случај пред њима био. Неће у све то уложити нити промил енергије више него што је потребно за рутински захват.

*

А опет, најгоре је кад човек остане сам, ма колико му пре тога сметали људи. Чак и у лажи – лепше је и лакше кад је неко поред тебе. Ниси ни тада миран али те људи својим лажним и бесмисленим примедбама и бригама држе деконцентрисаног – колико је то могуће у датим околностима. Кад останеш сам, онда си са Њим: очи у очи. Тада Он најефикасније завршава свој започети посао. Док један део Њега, негде у телу једе твоје месо, други део Њега убија твоју душу и твоју снагу троши. Тада Он коначно побеђује.

Пријатељ је остао у болници. Ја сам замак'о ходником. Остали смо свако са својим мислима, сами, и ма колико оне изгледале слично, мисли на мисли, нису оне то ни приближно. Пријатељ је остао да се бори за продужетак живота, без икаквих представа колико тај продужетак може да траје, ја сам отишао да се борим са страхом. Сваки дамар је померен обојици. Само: он се бори за живот. Ја: још не. Њему је јасно шта га је снашло. Остали око њега чекају: хоће ли их и када снаћи нешто слично?!

*

Навика, онда, преузме тело.

Куповаћеш хлеб и новине – док будеш могао да ходаш. Претвараћеш се човеком. Чак ћеш и разговарати са људима. Говориће се о спорту и политици. Никад: о животу и смрти. Ти ћеш пуних уста и широка срца говорити о: сутра. Остали ће то веома пажљиво и шкрто преваљивати преко уста.

Кад почнете да "глумите" живот онда искрено и стварно заволите онај прави и пропуштени. Обично је касно. Тако нам и треба кад смо глупи. Праву слику увек ствара сагледано у погрешно време. Једина добра ствар, за утеху, што се макар болести не плашимо док смо млади. Ако смо заиста били млади – заиста се нисмо плашили болести.

*

Пријатељ је сам у болници. Лоше и немашно време нам не дозвољава да будемо чешће са њим. Луксуз је данас отићи и до Београда.

Сам је. Да рекнем: а, шта ћемо му ми?! Утеха не постоји, тек по мало разбибриге.

Пријатељ је сам а ја на "ју-тјубу" гледам Марлену Дитрих у "Плавом анђелу". Зашто то радим, због чега осећам ту потребу? Не знам. Ништа ми од тога неће бити лакше. Ни Пријатељу. Ни Марлени – мртва је.

*

Пријатеља ће сутра оперисати, па опет за три дана. Покушавају да одстране скота из његовог грла.

"Све је било исто као и у суду. Као што се он у суду постављао према онима којима се суди, тако се према њему постављао познати лекар..."

*

"Ништа више мени не може да смета" – рекох жени јутрос. Па ни звук проклетог усисивача, а којег мрзим из дна душе. Али, шта је та мржња према правим мржњама?! Шта је она према страху?! Ништа!!!

Доћи ће време када ће се жалити и волети ствари које смо мрзели. Све се заволи када се назре могућност да се остане без ичега. Кажу: вечни мрак!!! Нема мрака, нема ничега!!!

Усисивач зврнда. Усисивач пева. Не смем ни да погледам у ведро и пријатно јутро. Чини ми се да је то крађа од Пријатеља, са моје стране. Нашто уживање у лепом дану? Пријатеља управо режу ласером.

*

Три јутра за редом, при повратку из болнице где сам остављао Пријатеља, увек на истом месту, при укључењу у булевар "Краља Александра" из улице "Тршћанске", долази ми у уво са радија иста песма. Песма је лепа. Погађа ме. Жао ми је што нисам написао баш такву мојој жени. Па је певушим. А, она, моја жена, је подозрева: сумња да ме та песма погађа због нечег другог, због неке друге... Хе...

*

Друга операција на грлу ласером није успела тако да ће се трећа и четврта интервенција радити заједно. Мучи се Пријатељ. Лаже ко каже да је и онима око њега тешко: тешко је само њему.

*

Кад помислим на Пријатеља и његову болест заболи ме под пазухом. Када сам пре неколико месеци присуствовао изрицању дијагнозе (пресуде) другој блиској особи – болело ме је свуда (и, под пазухом). Колико тек њих боли?!

*

Је ли то био живот "пуним плућима"?! Неко ће рећи: јесте!!! Други ће тврдити да је улудо проћердан. Нико не зна одговор, чак ни Пријатељ који се још није пробудио из сна изазваног анестезијом.

Одмах после основне школе, кренуо је од куће, на занат, у свет, па после у фабрику – да ради. Живео је живот сам али онако како је он хтео. Новаца му није недостајало, а он данас нема ништа: све је појео, попио и поделио. Више воли да плаћа него да пије у кафани. Кад би било цабе - он не би ни ишао у кафану.

Видим му у очима: сматра да му је живот прошао као трен, као трептај ока. Зар не мислимо сви тако?! Само што он, не само да мисли тако, већ и зна.

Није много компликовао, није себи тражио егзотичних догађаја. Био је традиционални боем: пиће, јагњетина и услужне конобарице.

*

Онда крене нервоза. У свакој речи коју неко изговори, болесник проналази лошу конотацију или лошу намеру. Све почиње да смета, свака геста, сваки покрет, свака намера.

"Како можеш сада говорити о храни?!".

"Баш ме брига за то, као да је немам много већих проблема?!".

"Ти то мени, као да ми је последње?!".

У свему се тражи некакав скривени смисао, некаква тајна и злослутна порука. Сви су уротници против тебе. И све около је брига за тебе и твоју болест – тако мислиш и осећаш. Кад се неко насмеје, или констатује како је леп дан – то је већ атак и увреда за човека коме се броје последњи месеци и недеље.

Данас сам Пријатељу поменуо храну, шта би волео да му донесем у болницу. Обрецнуо се. Схватио сам да је хтео да каже: "Па зар је то сада важно?! Зар ти не схваташ моју ситуацију?!". Схватам је ја одлично – одговарам сам себи – али не знам како да се понашам. Не љутим се ја на свог пријатеља. Таман посла. Нека се он бреца на мене – нема проблема – за то и постоје пријатељи.

Да, сигурно ће почети да мрзи здраве људе. И то са потпуним правом.

*

Сањао сам ноћас Пријатеља. Данас треба два пута да га оперишу: да га у исто време оперишу на два различита места. Као, идемо ми неком шумом, тако тече сан, личи то на неко шеталиште, а све заједно изгледа као неки "првомајски" излет и уранак. Пријатељ се љути на околину: зашто бацају смеће по природи. Ја схватам, посматрајући га да то чини неискрено и више

ради реда. Онда га губим из сна, можда због погрешне и грешне мисли о његовој искрености. У мах се налазим у неком другом кошмарном сну: треба ми пиштољ да се браним – немам га; треба ми аутомобил да бежим – немам га. Најзад се у центру БИА-е, трећи део сна, налазим на некој прослави обавештајаца. Купио бих пљескавицу али баба која их продаје подозриво и са неповерењем пита да ли сам запослен у БИА, јер само тако имам право на пљескавицу. Лажем да јесам – само да се докопам хране.

*

Сада га само незнање може одржати дуже у животу. Незнање је оно што треба мом Пријатељу. Незнање је оно што је потребно свим људима. Памет и знање су узрок несреће. Јесте ли икада срели паметног а срећног човека?! Што мање мисли и размишља – човек је срећнији. И: супротно.

*

Јуче је био расположен. Пили смо кафу и пушили дуван на тераси болнице. И, пазили да нам не падне плафон на главу. Причали смо по свакодневним темама: политика, афере, спорт. Болест нисмо помињали. Операцију тек овлаш. Седео сам на кревету до његовог и јео његов кекс. Најрадије бих само ћутао али нисам могао то. Мора се нешто говорити кад се посети Пријатељ у болници, дан пред операцију.

Да је само било могуће да останем целу ноћ са њим. Али?! И да је тако, шта би Пријатељ помислио о мени, кад бих ја у неко доба заспао, можда?! Било би му још теже гледајући некога поред себе, некога ко може да спава.

Не остане само Пријатељ сам са собом кад ми одемо. Свако од нас остане сам после тог растанка ма колико нас било у групи. Сви смо сами: са својим мислима и својим страхом.

*

Друг је сахранио супругу али се не усуђује да покуша да живи новим животом. Још је рано. Или је сувише касно?! Нисмо ми више по годинама млади и ако у мозгу често тога нисмо свесни. Шетали смо цео дан. Ходали и разговарали само о прошлости. Нити речи нисмо прозборили о будућности. Чак нам је и садашњост мрска и страна. Присећамо се младости и дајемо себи на важности у неким потпуно неважним ситуацијама. Ни тада када су се дешавали ти догађаји то није било много важно и велико. Нама, ето, сада јесте.

Друг и Пријатељ су се упознали скоро. Нема томе неколико дана. У периоду док је Другу умирала жена од рака - Пријатељу су баш тада дијагностицирали рак. (Ето, скупих храбрости па на малом простору га два

пута поменух именом. И то је неки напредак). Да се не лажемо, зближио их је Он. И потреба за смехом. Њега, пак, нису ни помињали.

*

Чујем птичицу са оближњег дрвета: пева. Пева лепо, пролећно. Можда треба да баталим ово писање и погледам кроз прозор. Можда треба да назујем нешто на ноге и изађем напоље. Пријатељ би то данас сигурно урадио, али не може: дубоким и нездравим сном спава док га незаинтересовани лекари режу оштрим ножевима. Ни супруга мог Друга то не може: већ неколико дана је под земљом.

*

Пријатеља су оперисали. Наш народ у таквим ситуацијама каже: "отворили и затворили". Доктори су то, пак, казали нешто другачије. Њима је битно да увек покажу како они нису ни за шта криви. Своди се на исто: ништа није могло да се учини, по њиховим речима. Нисам ја сигуран да су у сваком тренутку знали шта чине. Нисам сигуран, грешна ми душа.

*

Пријатељу није дата никакав шанса. Нема ни месец дана како се разболео. Ђурђевдан се ближи. Говорио ми је прошле године о томе, како планира модификацију свог преслављања. Ништа од Ђурђевдана Пријатељу мој. Ништа....

*

Друг ме зове да ми каже како је у Београду и да би ишао да посети Пријатеља. Кажем му да се данас оперише и да неће моћи да га види. Остало му не кажем. Чуо је он већ доста лоших вести за ово десетлеће.

*

Већ сам шест месеци у првим борбеним редовима. Два пута сам био лично присутан када је пресуда била изрицана. Једном сам ишао у посету а после тога на сахрану – истој особи. Свакога дана сам разговарао са Другом о томе како му жена копни. И њу смо сахранили.

"Прве борбене редове" није лако издржати. Није ни немогуће. Али није то за мене: сувише осетљиво доживљавам и преживљавам све то. Плашим ли се? Да! Али више од тога жалим те људе и највише ме убија што покушавам да схватим како се осећају и о чему размишљају.

Онда ме позвала некадашња девојка. И она: исто.

*

Сада планирају да га прже радијацијом. Убијајући болест у Пријатељу убиће њега самога. Само што рачунају, у најбољем случају, да ће болест убити мало пре. Ту је читава рачуница. Као и свака друга која се прави на туђ рачун и ова је одмерена без много пажње и бриге за губитак. Када тргујеш туђим богатством и за другога, брига те какву ћеш цену добити и исплатили се: у таквим случајевима можеш да будеш кавалер и да се не ценкаш претерано.

Наде су му све јефтиније а критеријуми све нижи. Оно што је јуче изгледало катастрофално данас је већ боље него што ће бити сутра. Док се у почетку уопште није веровало у могућност да се може догодити ишта лоше – сада се Пријатељ хвата за сламку. Чак су и невероватни планови са скоро никаквим изгледима на успех сада велики као планина. Најзад ће остати само бол и питање: како њега победити? Када је умирала супруга мога Друга, били су на крају задовољни када се не би будила сатима: тако су бар били сигурни да мање пати.

Избегавам да га зовем. Избегавам да га посетим. Срамим се да Пријатеља погледам у очи. Он је болестан и ништа више њему није важно. Ми околу можемо само да му загорчавамо живот својим постојањем. Можемо само да будемо скотови у његовим очима – ништа више.

А касније почну и лицитирања у смислу: "Шта ће му такав живот?!"

Рекох већ, најлакше је лицитирати и трговати туђим новцима. Тада смо сви широке руке, кавалери који остављају велике бакшише. Туђим животом је лако трговати и лако га се одрицати. Кад је наш, пак, у питању, жалимо и не дамо нити стоти део секунде.

Колико ће још живети Пријатељ? То је питање свих питања везаних за њега. Све остало уопште више није важно. Највише ме заболи када покушам да схватим како он размишља о свему томе?! Физичку бол осетим од туге према духовном болу Пријатељевог. Знам да свака мудрост пада у воду. Нема више рационалних објашњења. Нема више никаквих објашњења.

Ха, тек сада схватам како смо некада били безбрижни и како нисмо били свесни тога богатства. Све смо мислили да нам није лепо али да ће једног дана бити: у будућности. Сутра, прекосутра – углавном данас: није! Никад: данас - није. То је људско проклетство. Данас није!!!

Да можемо да повратимо безбригу, од пре неколико месеци. Не тражимо више. Нећемо бити нескромни па тражити да нам се врати безбрига од пре неколико година, да не кажем: деценија.

Безбрига је највеће богатство човеково. Не због тога што човек не треба да брине због нечега већ због тога што човек треба да НЕ брине због будућих стварних проблема. Овако, испадне овако: човек траћи већи део живота

бринући о неважним и непостојећим проблемима да би на крају завршио бринући о стварним животним питањима. У међувремену се истроши бринући се о непостојећим или неважним проблемима. И, истроши се људски.

Безбригу не треба поистовећивати са разббригом. Безбрига је срећа. Разббрига је бежање од бриге.

А он некако добро делује. Свима нам улива оптимизам, тера бригу од нас. Ка себи. Јер, брига мора некуд. Кад би било тако лако отарасити је се, онда она не би ни представљала неки проблем. Онда: брига не би била брига.

Он некако добро делује па ми остали треба да се срамимо због мисли са којима останемо кад се осамимо. Не жалимо човека – жалимо себе. Плашимо се увек, и треба, али некад треба бити човек па препознати приоритете.

*

Нада се да ће га сутра пустити на пар дана: пре скенера и хемотерапије. Радује се као мало дете.

*

Пријатељ ми прича како хоће да дадне пара доктору који га лечи.

"Ипак ћу ја морати да долазим код њега годинама" – каже ми.

Мене охрабрује његов оптимизам и жеља да се бори до краја.

Кад прођемо поред цркве Свете Петке у Железнику крстимо се обоје. Пријатељ, пре, то никада није чинио, а и ја сам то радио ради реда. Сада се са вером и предано крстимо по три пута.

Доктор који је лечио Пријатеља: није га излечио. Није му ништа помогао. Није му успела нити једна операција. Ипак је, без трунке стида, узео паре које му је понудио веома болестан човек. Тешко болестан човек. Човек коме предстоји неизвесна борба на живот и смрт. Ниже од овога тешко да може да се спусти један човек, још: лекар. Морал и етика умиру оног трена када се отворе врата болнице. А кад га видиш поиздаље и са стране мислиш: господин човек.

*

Чула се песма. Па онда и весели девојачки кикот. Дан је био сунчан и леп – пролећни. Четири младе девојке су лепршале кругом Клиничког центра. Носиле су букете цвећа и ходале су загрљене. Чуо сам како једна каже другој: "Не могу да верујем, јеботе, завршила си факултет!!!". Младост и живот на врхунцу манифестовали су се пред мојим очима. А ја сам управо побегао да не бих гледао јад, беду и болест. На неколико метара одатле, у загушљивој чекаоници, где је мој Пријатељ чекао мишљење конзилијума који

ће га послати и званично на зрачење или хемотерапију, била је потпуно другачија слика. Јад и беда. Болест и очај. Чује се само шиштање ваздуха из рупа на врату на којима су постављене каниле. Чује се и искашљавање. Чује се и страх – веома јасно. У углу су колица на којима је човек који нема обе ноге. Али, не!!! – није он дошао ту због тог проблема. Не!!! То што нема обе ноге, то је за њега тренутно мањи и решив проблем. Због грла је он ту. То ће га убити.

Девојке су замакле. Чујем као се договарају о прослави која ће уследити. Примећујем и да је она која је управо дипломирала већ променила понашање: већ се гордо држи и са висине посматра другарице које су још студенткиње медицине. Неће проћи много времена па ће и она почети да узима новац од умирућих људи, купујући својој деци проклетство са тим новцем. Само она сада не зна ништа о томе.

*

(Треба бити обазрив пред болесником ако (или: кад) осетиш потребу да се радујеш због нечега).

*

Ипак је дошао и тај Ђурђевдан. Ја сам пио доста: дуњевачу. Пријатељ није. На скромно спремљеној трпези горела је свећа. Глумили смо свечарско расположење и покушавали да створимо такву атмосферу. Пријатељ ме је нуткао. Желео је да ми покаже како је он способан и у стању да се уздигне изнад ситуације. И, успео је у томе. Држао се одлично, смејао се и разговарао. Сви му се због тога дивимо али је самим тим наша туга и мој бол још јачи и већи. Није нас било много. Само ужа породица и пар пробраних. И то је много у овој ситуацији. Опет, можда и није, можда је и добро што је прославио своју Славу. Питање је.....

*

Одужили су са пријемом у болницу и са хемотерапијом. И поред тога што је Пријатељ имао јаку и ефикасну везу. Питам се: како би се провео да није имао "ургенцију". Бојим се да није касно. Много времена је изгубљено улудо. Много, много!!! Он данима седи кући, без икакве терапије, без медицинске неге – препуштен сам себи. Кад га заболи: он сам узима некакве лекове. Кад рана процури: он се сам превија. При томе: он не зна јесу ли лекови прави и је ли рана добра. Кад су га пустили из болнице једва да су му казали и следеће: "иди кући и чекај хемотерапију". По њима, између тога

ништа не постоји. Да, додуше, казали су му и ово: "нађи везу иначе ћеш чекати дуго".

Престала је и плата да му стиже. Прелази на "завод" а то касни увек. Поред тога плата ће бити и смањена. Узео је, зато, кредит: да плати рачуне и купи храну. Више од свега бих волео да грцајући у дуговима тешко врати цео тај кредит који је узет на три године. Само нека га враћа три године па му било и тешко што се новаца тиче.

И он се понаша према мојим жељама. Планира све више и више, све даље и даље. Често почиње реченицу: "кад завршим све ово...." – па онда прича шта ће урадити следеће године, или када буде у пензији. Каже: "кад се будем вратио на посао знаћу како да се понашам, а не к'о до сад".

Мени је драго због тога: због његовог става, па му климам главом и повлађујем. Охрабрујем га. Укључујем се и ја у планирање. Понекад, намерно, и ја започнем тему о томе шта се треба завршити: желим да му покажем да и ја верујем, да уопште не сумњам у добар исход. Онда измишљам разне случајеве потпуног излечења, где је ситуација била баш као и његова. Он ми верује. Не знам чиним ли добро или грешим душу?!

Узели смо паре од Пријатељевог кредита, па смо тако пуних џепова кренули у кафану, да он части ручком. У свакој другој ситуацији одбио бих то али сада не могу. Нашто?! Он за пар дана иде на хемотерапију и зрачење и зато нека плаћа и једе колико год може.

Обећах му шкембиће од кредита који тек треба да подигнемо ми. Ваљда ће паре стићи док он не оде. Сви подижемо кредите како би вратили дугове и платили рачуне.

Од Пријатељевог кредита наручили смо двадесет ћевапа, салату и помфрит. Он је попио сок и кафу, ја, богами: две виљамовке и две чаше розеа.

Кад смо ми, после два дана, подигли исти кредит, код исте банке, наручили смо ја и Пријатељ: пихтије, телећу главу у шкембету, салату, виљамовку, кафу и сок. Конобар је касније заборавио да наплати сок. Зато смо се сутрадан вратили, платили сок, наручили чварке и попили два сока. Пријатељ за пар дана креће са хемотерапијом и зрачењем. Иде у болницу, где ће и остати. Зато ћу и ја њему да плаћам док он може да поједе и попије плаћено. Само два дана пред одлазак у болницу, где ћу га ја возити, наручили смо: телећу главу у шкембету, шкембиће, купус салату и две киселе воде.

*

Сањао сам како ја и Пријатељ радимо у некој фабрици у Америци. Носимо неко месо и слажемо га и ако су около нас машине и стругови који немају везе са кланицом већ више то личи на металску струку. Ми смо у

новим оделима: Пријатељ у беспрекорно чистом плавом радничком комбинезону. Ја: у излазном оделу. У кафани ја тучем конобара, крвнички и жестоко, јер је хтео да ме покраде. После (или: пре) ја сам се обрео у дединој и бабиној кући у "Пешића мали", свакако: без Пријатеља. Негде ми се у сну погубио. Али се он још једном враћа у сан и говори ми да је решио да плати себи неку курву ради задовољења својих потреба. Ја га (и у сну) са неверицом гледам.

*

Врло храбро и са нестрпљењем ишчекује сутрашњи одлазак у болницу. Жели да почне са борбом. Данас ми каже: "Хоћу да се борим и да победим". Мени је, наравно, драго због тог његовог става, чак је успео и мене да охрабри и орасположи. А, требало би да буде супротно. Само: да ли је он у потпуности свестан шта га очекује?!

Гурамо се око новца за бензин: он хоће да плати а ја нећу да узмем. На крају он каже: "Онда ћу их бацити кроз прозор". Узимам новац јер знам да заиста тако мисли и да би стварно то урадио.

Стаклена али непровидна врата су се затворила. Пре тога ми је махнуо. Отишао је Пријатељ да буде примљен на болничко лечење хемотерапијом, можда и зрачењем. Ја сам немо гледао низ пуст ходник у затворена врата. Чули смо се после сат-два, он је звао. Много их је у соби: двадесетак. Пријатељ је нервозан, навикао је цео живот да буде сам. А, једва је чекао да почне са терапијом.

*

Он се узда у једино "оружје" које му је преостало у његовом рату против болести: јаку вољу да оздрави и велико хтење да се бори док може. Није то мало: то му је све што има.

"У дубини душе Иван Илич је знао да умире, али он не само да није навикао на ту мисао, већ просто никако није схватао, није никако могао да схвати".

*

Пријатељ се разочарао у многе "пријатеље". Годинама су заједно радили, дружили се, ишли по кафанама а сада мало њих има слуха да схвати његову ситуацију или да понуди неку помоћ. Не!!! – они га, додуше, и даље зову у кафану, они би и даље да се њихов однос заснива на јелу и пићу. Видим да га то погађа.

Ја, лично, нисам имао илузија по том питању – он изгледа да јесте. Па га сада у болести то много више боли него да је спознао то у неким нормалним околностима. (Да није било болести вероватно то никада не би ни схватио). Скоро нико од њих, част изузецима, није препознао ситуацију, ону када је човеку и пријатељу потребна свака помоћ. Нико од њих није ни размислио на који би начин могао бити од помоћи у тренутку када се човек бори за живот и када је извесно да му друге ствари више нису важне у животу осим: како да преживи. Не!!! – читав однос су свели на кафану и на то ко ће платити цех.

Није то много важно. Победити болест је сада најважније. Али!!! – можда се и болест могла лакше победити да је неко од њих прискочио каквом везом, каквим уступком у име фирме или личним, на крају крајева: разумевањем и моралном, али, искреном подршком.

Било је и светлих случајева али, на жалост, не велики број. Помоћ су нудили они који нису могли много да помогну. Али су: желели!!!

*

Сањам већ две ноћи заредом како живим у новим и лепим становима. Није ми јасно како сам дошао до њих, јесам ли продао стари па купио нови, или сам стан добио на поклон. Али сам веома поносан на ново окружење. Хвалим се Пријатељу којег у сну не видим али осећам његово присуство.

*

Друг је посетио Пријатеља. То нисам сањао - јављају ми се телефоном. После тога ме неко зове телефоном и јавља ми да за Пријатеља нађем биљку звану "утробица", то је, веле, сигуран лек против тешке болести. Иначе, свакодневно се "појави" по један такав лек. Да је само један проценат истинит од свега тога те болести не би ни било.

Пријатељ је пренатрпан разним бројевима телефона и адресама разних травара, видара, нутрициониста, врача, физикалних терапеута... Сви нуде производе и услуге по папреним ценама. Те бројеве и адресе доносе пријатељи, познаници и рођаци - најчешће из најбољих намера. Сви су чули да је баш тај помогао некоме и некога на скроз излечио. "Ваља пробати" – сви у глас понављају мантру. Како пробати све то? – питам се ја. Чак и да се има толико новца. Пун му је стан: меда. То је некако свима најлакше да донесу и да кажу како је то добро за њега. Он једе мед па му шећер скаче. Врзино коло. А мораш ћутати јер је њему сада свака сламка брвно за које се хвата не би ли остао на површини, то јест, да не би потонуо. Не треба паметовати – најпаметније је ћутати.

*

Сутра почиње. Каже да су му лекари предочили да ће бити врло тешко, да ће пет дана непрекидно бити прикључен на терапију. Следећих пет дана, после терапије, треба да се "чисти". Нада се и кући, на одмор, после тога. Па после: јово - наново.

Бејасмо, сутрадан, у посету Пријатељу. Ја сам се шалио на рачун оне скаламерије коју вуче са собом и на коју је прикачен. Смејали смо се. Рекох му: "Добра машина, колико је прешла?". А он ми је одговорио: "Ма возила је нека баба из Немачке пре мене, уопште није коришћена и била је гаражирана". После смо мало причали о другим стварима. Није могао да једе, тек пар залогаја, на силу, омиљене му пљескавице. Каже да је оставио дуван.

"Бодро расположење које је изазвало лекарево охрабрење кратко је трајало. Опет иста соба, исте слике, исте завесе, тапете, бочице и оно исто његово измучено болесно тело".

*

Једва је говорио кад сам га данас назвао телефоном. Тешко му је: ломи га терапија и време. Ово друго ми никако не иде у прилог: температурне разлике су велике из једног дана у други. Ни притисак ваздуха ништа није бољи. Једва је говорио. Покајао сам се што сам га звао. А, опет, морам да га зovem. Тешко је и једно, и друго. И звати, и не звати. Знаш да можда сметаш болесном човеку а са друге стране му је можда потребно мало пажње и приче.

Време лети. Куда ће нас одвести следећи месец?! Хоће ли му бити боље или лакше макар неко време?! Има ли сврхе у неспавању и солидарисању са Пријатељевим несном?! Кад Пријатељ не може да спава да онда то не чиним ни ја. Наравно да нема и да је сама помисао на то глупа. Ствари су много једноставније и простије: њему није важно шта други раде, њему је битно само да га не боли и да може да спава. Све друго за њега је неважно, или сасвим мало важно.

*

Опет сам сањао Пријатеља. Возили смо се аутобусом којим је управљао мртав-пијан возач. Једва смо живе главе извукли. После смо куповали новине. Продавачица је покушала да ме покраде (баш као и конобар, у сну од пре неколико ноћи). Ја сам на време увидео превару и одмакнуо се одуставши од трговине. После ми Пријатељ каже (у наставку сна): "Треба да идем код доктора, да не бих добио сепсу" – показујући ми своју рану на врату.

Будим се.

Данас каже да се осећа боље. Скинули су му кесу и апарат за хемотерапију. Сутра ће га прикачити на некакво пречишћавање организма. Бејаше говорљивији, каже (сад већ на јави): "Одох да купим нешто за јело".

Добро је.

Сутра треба да идем по Пријатеља. Направиће паузу са терапијом. Расположен је. Верује у оздрављење. Верује у победу. Верује да му је терапија помогла и да ће му још више помоћи следећи пут. Почео је да излази из болнице, да пије сок у парку, да шета по околини. Не пуши. А пушио је много задњих дана. Као да је хтео да уграби што више. Каже да више неће ни да пије и да ће доследно спроводити савете и препоруке лекара. Тврди да су и лекари задовољни резултатима прве терапије. Ово задње му већ не верујем у потпуности. Понекад имам осећај да он сам себе успева да убеди у нешто што се није догодило али што би за њега било добро, да препричава дијалоге који нису вођени. Грешна ми душа. А, ја, му то и не замерам, и задовољан сам тиме кад видим да он сам верује у то. Није то мала ствар и то је управо оно што му је потребно баш исто онолико колико и медицински третман.

*

Данас му је рођендан. Нисам сигуран колико година има. Толико сам времена провео са тим човеком а, ето, нисам нашао за сходно да га приупитам које је године рођен.

Зовем телефоном Пријатеља: хоћу да му честитам рођендан. Каже ми да седи са Другом у неком кафићу: пију сок. Леп дан па је изашао напоље. Друг долази код њега скоро свакодневно и ако се знају само неколико месеци. Пронашли су се у зло доба па су се зближили и спријатељили. Нема ту ничег вештачког, нема ту никаквог сажаљења или потребе за пажњом. Не!!! – једноставно се створило једно пријатељство (шта друго и очекивати од људи којима сам дао надимке "Пријатељ" и "Друг").

То пријатељство ће трајати – то је већ сада извесно. Колико??? – то се не зна засигурно јер не зависи од људи. То зависи од исхода борбе, од тога колико је могуће неутралисати то зло у грлу Пријатеља. Само то – ништа друго. А, то је: све!!!

Пију сок и шале се. Чујем смех преко слушалице мобилног телефона. То је оно што је потребно и једино могуће у овом тренутку. Ради Друг прави ствар. Зна како треба. На жалост, завршио је тешку школу по том питању.

*

У сну ми Пријатељ каже да ће водити рачуна о исхрани и пићу јер на тај начин жели да оздрави. То сам сањао јер ми је Друг јуче телефоном рекао да

је то управо њему казао. Одлично!!! Не посустаје у својој вери и жељи да се бори за свој живот. Тај једини који има, као и сви ми.

После ми то исто каже и на јави док се возимо из болнице кући. Јесмо свраћали уз пут на ручак и јесмо узели неке специјалитете, ипак видно је да хоће да се мења. За алкохол је, каже, решио: неће га више конзумирати. Цигарете је скоро престао да пуши: тек по неку запали. Набавио је и књигу о здравој исхрани. Ето, макар се неки сан ових дана претворио у јаву а није нешто лоше. Није то ни нешто нарочито добро, ал' боље ишта него ништа. У мору лоших догађаја неком доживљају - који макар није лош (иако није ни нарочито добар) – се у зубе не гледа.

*

Не зна шта ће са собом и својим временом којег сада, силом прилика, има на претек. Не може више ни да спава пошто цео дан седи у соби и дрема. Не пуши, не пије. Покушава да редукује исхрану. Све је нервознији и замишљенији. Више нити један предлог не може да га задовољи. Где отићи? Шта радити? А врућине неподношљиве.

Срећом, почиње Светско првенство у фудбалу. Само, бојим се, да ће и ефекат тога бити краткога века. Брзо ће досадити једноличне утакмице и тек ће завршница првенства бити интересантнија.

Јутрос смо прошетали бувљаком и отишли у кафану. Још није попио ни пола кафе а већ је постао нестрпљив. Кренули смо после десет минута. Не држи га место. Други је он човек био, другачије је живео.

Осетно је и ослабио. Више ме изгледом подсећа на старог него на средовечног човека.

За две недеље се враћа у болницу. Да се он шта пита по том питању: вратио би се одмах и пустио све дозе хемотерапије кроз себе. Овако му остаје да чека, да недељно даје крв на анализу, одлази на комисије и развлачи плату смањену, скоро за половину, због боловања.

Када смо јуче седели у дворишту приметио сам да му се поглед губи а мисли лете према болести. Није био са мном. Морам да га прикљештим својим присуством, да му скренем пажњу на друге ствари, морам да се потрудим да му сачувам нешто духа и не изгубим га из своје реалности. Само тако он може издржати, мада је све ово много лакше написати а неупоредиво теже остварити.

*

Велике врућине. Пријатељ у неадекватним просторијама, у загушљивој атмосфери, на неудобном кревету – чека да прођу дани па да настави са терапијом.

Ко зна колико му је тешко све то? Нико – сем њега.

Гледамо фудбал и све "знамо" о њему. Све знамо боље од било којег фудбалера или тренера. Седимо, гледамо фудбал и пијемо топле сокове (за које држимо да су хладни): ја и Пријатељ. Ту је негде и ОН. Чека резултате.

*

Први пут од када се разболео отишли смо заједно на "друштвени догађај": у госте код неутралних људи и дружење. (Када кажем "неутрални" желим да разграничим да смо се ја и он свакако дружили, излазили и одлазили један код другог). Било је још неких људи на седељци. Једни су пушили, други су пили, већина је чинила и једно и друго. Пријатељ је био видно нервозан и затворен. Осорно је одговарао на постављена питања, у већини случајева није ни одговарао. Изгледао је нервозно одсутан. И свађалачки расположен кад би се у мислима вратио међу нас. Једва је чекао да одемо. Онда кад нам је алкохол бивао најслађи прекинуо је седељку. У потпуности га разумем. Нећу се љутити на њега ни за много веће ствари: он је болестан, тешко болестан. Бори се за живот. Све су остало сада за њега напорне и безвезне тривијалности.

*

Са нестрпљењем ме је пропитивао да ли се јављао Друг и хоће ли долазити.

*

"Долази у обзир да одем на неку бању тек на јесен" – каже ми док једемо опроштајне ћевапе пред његов следећи одлазак у болницу.

Пријатељ је опет отишао у болницу а да би започео са другим циклусом хемотерапије. Нестрпљив је, хоће да почне што пре да би се пре вратио кући. Калкулише: "ако би почео сутра, а да све буде у реду, онда би до петка био кући".

Изгледао је добро последњих дана, није био нервозан (осим пред сам одлазак у болницу). Добро се држи, јуначки. То му се мора признати. Мора се човек дивити таквом понашању. Чак је више бриге и разумевања показивао према нашим проблемчићима него што смо ми према његовом "бити или не бити".

*

Гледам слике са хард-диска. Ја и Пријатељ за столом, код мене, једемо, пијемо и смејемо се. Немамо појма!!! То је усликано двадесетак дана пред

његово сазнање о болести. Онда следе слике са моје Славе, Ђурђица, смејемо се, укрштамо чаше и певамо. То је пар месеци... пре...

*

Каже да је добро спавао и да лако подноси терапију. Не знам: да ли да му верујем?! Није ни важно. Важно је да он има воље и снаге да тако говори, то је знак да се бори храбро, поштено и колико може.

*

Пријатељ данас завршава са другом туром хемотерапије. Сутра или прекосутра идем по њега. Он се, чини ми се, држи и осећа добро. Само да тако остане што дуже.

*

Бејаш за Пријатеља. Завршио је са другом фазом хемотерапије. Београд нестварно тих и без гужве. Као да се и он уморио. За двадесет дана треба да се врати у болницу. Тада ће, каже ми, знати праве ефекте терапије.

Његов је отпуст у сенци афере која дрма болницу и институт у којој-ем лежи. Ухапшен је директор и његови сарадници јер су узимали мито од фармацеутских компанија а за узврат су трошили цитостатике у дупло већим количинама него је било потребно. Зарађивали су на туђој болести и смрти. Јесу ли те паре давали својој деци и унуцима?! Требали им већа казна но што су сами себе казнили?!

*

Измислио сам пут у Краљево како бих Пријатеља натерао да дође са мном и тако један дан проведе ван загушљивог стана. Прошетали смо, направили круг, купили неко воће и стигли назад на време: да одгледамо утакмицу.

*

Пријатељ ме "лечи" већ неколико дана. Због "жестоке" упале хемороида не могу да устанем из кревета. Он излази и доноси ми потрешштине јер сам сам. За десет дана одлази на трећу фазу хемотерапије.

*

После дужег времена поново ми је дошао и у сан. Возили смо се некаквим старим камионом који се спуштао низ неке стрме улице, малтене: литице. После смо бројали новац.

Он за два дана иде по трећи пут на хемотерапију. Можда ми је због тога и дошао у сан.

*

Већ "традиционалним" ручком на два дана пред одлазак означили смо да Пријатељ треба да крене на трећу туру хемотерапије. Попушио је три цигарете – пре и после ручка. Нисам му ништа рекао или пребацио: запалио сам и ја једну.

Одвео сам Пријатеља у болницу да обави хемотерапију и спасава себи живот. Понаша се већ као "искусни вук". Зна шта и где треба да заврши, зна шта треба да понесе, како да се обуче. Тешко је то стечено искуство и скупо плаћено.

Зове ме после два сата, кад сам већ стигао кући. Још не могу да му пронађу слободан кревет, па стоји у ходнику и чека.

Сатима је чекао да се ослободи кревет. У ходнику, са торбом, болестан. Напољу је 35 степени у хладу. За то време министри, директори, политичари, функционери, и остала багра, пију расхлађен виски у расхлађеним канцеларијама и возе се аклиматизованим аутомобилима који коштају стотине хиљада евра.

Ујутро ме зове колико да ми јави да је почео са терапијом. Била је под знаком питања због повећаног шећера. Сад је задовољан. "Битно је да је почело" – каже ми.

*

Често ме Пријатељ посећује у сновима. Није лењ, хоће да доходи и онда језди са мном, ма колико дуго сан трајао. И ја са своје стране доприносим томе: несвесни део мојег мозга позива га у госте још у току дана – размишљајући о њему. Тако је било и ноћас. Сањао сам га и нешто сам се љутио у сну на њега.

Сутра завршава трећу туру хемотерапије и чека нову "пресуду".

*

Звао ме је да ми јави да престао са терапијом и да завршава са чишћењем организма, и да: "он мало потроши од свога телефона". Нада се да ће већ сутра напустити болницу. Чекаће ме, вели, на истом месту. Да не крећем док ми не јави, да не крећем ако имам друге обавезе, итд. Ја се само смешкам и кажем му: "Зови кад хоћеш, твој сам".

*

Довео сам Пријатеља. Завршио је са болницом у овом циклусу. Сада треба да обави претраге, снимања и анализе, па да виде шта ће даље предузимати по његовом питању. У међувремену он мора да иде на комисију зарад инвалидске пензије. Поново много сати проведених у чекању, брдо папира, администрација, бирократија – све редно.

Каже: "мора се".

Кажем му: "мора се".

Онда хоће да идемо негде на ручак. По неку и припали. Ништа му, још, не кажем. А, и: шта? "Немој да пушиш јер ти то није добро за здравље"?!? Глупости!!! Прича ми успут да је тражио да му промене собу јер у њој било много тешких болесника који су били на самрти и које није могао да гледа. Није то могао да поднесе. И не чудим се томе. Сестре су му, хвала богу, изашле у сусрет.

*

Да ли због недостатка кондиције узроковане вишемесечним мировањем, или због саме болести, Пријатељ губи снагу. Не може да хода дуго, чак ни да се вози, умори се брзо и потоне у исцрпљеност. Није ни чудо, обзиром шта је све преживео у последње време, али, он физички (на око) добро изгледа а ја ипак осећам да копни.

Пријатељ је предао документа за инвалидску пензију (морао је то да учини по аутоматизму после шест месеци боловања). Он сам лично не верује да ће му бити одобрена. Каже: "Можда после три-четири године". Их, како би било лепо!!! – да га сада одбију а да му одобре после неколико година, или да му уопште не одобре па да мора да иде у регуларну пензију.

Ишли за Београд и предали документа Заводу у Немањиној. Сада мора да чека решење. За неколико дана поново иде у болницу.

Касније су га обавестили, из тог истог Завода, да нешто није у реду са документима, са којима он иначе нема никакве везе – сва документа издају надлежни органи на које је он упућен. Тако он мора поново да завршава неке ствари а биће дочекан речима: "ма не знају они ништа, ово ти је добро". А у повратку: "већ смо ти рекли да ово није добро". И тако, док човеку не досади и дигне руке од свега или подмити некога.

*

Пријатељ се спрема поново у болницу. Иде да обави претраге, испитивања и да му се одреде термини за зрачење (или наставак хемотерапије). На вестима јављају да на Институту за онкологију од четири апарата за зрачење, које имају, ради само један. Остала три су у квару. Листе чекања су све дуже, као и време које је потребно да се стигне на ред, уопште,

за почетак било какве терапије. У таквим условима и таквој атмосфери Пријатељ одлази. Треба тражити везу (ма како нељудски звучало). Али како то учинити у болници из које је пре месец дана ухапшен директор и његови најближи сарадници?!

Одвео Пријатеља у болницу. Крило у коме се он лечи је у хаосу: реновира се. Он је примљен да обави прегледе и да конзилијум након тога одлучи којим ће путем даље. Знам да му није лако али то се на њему не примећује.

Кад је завршио са прегледима одлучили су да остане у болници, чему се он није надао. Мислио је да ће га одмах након тога пустити. Међутим остаје до одлуке конзилијума.

Досадно му је. Нема тренутно никаквих терапија осим што су решили да му мало среде рану на врату, која, узгред речено, уопште није изгледала добро. А сво време док је раније тамо боравио врло мало су обраћали пажњу на то. Само би је покрили неком газом да се не види и тако им је изгледало лакше.

Конзилијум је одлучио да Пријатељ настави са хемотерапијом, још три нова циклуса, са истим темпом и периодиком. Не зна, или неће, да ми објасни какве је резултате дала прва терапија. А ја не знам је ли добро или лоше што наставља са хемотерапијом?! Нити имам кога да питам. Да ли је било резултата па хоће да наставе са тим, или није било бољитка па морају поново?! Говорили су да треба да иде на зрачење (највећи оптимисти, или можда најбољи психолози међу лекарима су говорили да можда и неће морати на зрачење). Он се и даље држи своје тактике а коју примењује од почетка: не жели да зна никакве детаље о тренутном стању своје болести. Он једино зна да је болестан и то му је довољно.

*

Прикачен на хемотерапију Пријатељ по први пут озбиљније (а ово му је четврти циклус) осећа мучнине и није му добро. Да ли то његов организам слаби па све то теже подноси? Или можда терапије почињу да делују? Не знам, али ми је јуче после телефонског разговора деловао јако исцрпљено и лоше. Требало би да заврши за пар дана па да га доведем кући.

*

Зове ме телефоном да јави како је завршио са хемотерапијом за овај пут. Вели да је исцрпљен, да не може на ноге да стане и да се нада да ће сутра изаћи те да одем да га покупим и довозем кући.

Довео сам га из болнице. Делује исцрпљено. Гладан је, није јео данима, поприлично је омршавио. Јео, би, не би, није сигуран, најзад стајемо у једну

кафану и наручујемо јагњетину. Очи су му гладне, душа би је хтела али тело не може. Једва је појео мало. После је са муком стигао до стана уза степенице. Одмах је легао. Поподне му доносим сладолед, да се мало освежи (а, држим да исти има макар мало млека које ће га ојекрепити).

За двадесет дана треба да се врати у болницу. У отпусној листи не могу да видим ништа по чему бих закључио је ли му боље, и је ли терапија дала резултате. У њој само стоји опис ране и опис његовог физичког стања. Ипак ме једна реченица плаши. Нећу је помињати урока ради.

Остарио је у лицу. Све више личи на његовог покојног оца.

*

Купио је нов мобилни телефон. Радује се као дете. Тражи да му убацимо музику. "Треба ми за болницу" – каже. Онда читајући новине, додаје: "И Мајкл Даглас је најebaо к'о ја". На мој упитни поглед одговара: "Има рак грла".

*

Пријатељ је добио позив и отишао пред некакву комисију која ће донети одлуку да ли има право на инвалидску пензију. Апсурдно је што га уопште зову. Треба то позитивно да реше и да му пошаљу поштом решење а не да га сваки час сецају.

Зове ме из Завода и каже да је велика гужва и ко зна колико ће чекати. Када је стигао на ред само су му саопштили да ће писмено бити обавештен о одлуци.

Сутра га водим у болницу, на хемотерапију.

*

Одвео сам Пријатеља у болницу. Најнервознији је од када се разболео. Као да се нешто прелама у њему?! Као да осећа да је кључни период пред њиме?!

Чујемо се касније. Каже да су му променили терапију јер она задња није деловала како треба. Најгоре је што немамо никаквих информација: то што добијемо од њега је врло штуро. Он не жели да зна ништа о својој болести. Не желио да говори о томе. Зато не знамо његово право стање.

*

Дођосмо кући: ја и Пријатељ. Много боље изгледа него ономад. Ова промењена терапија, ма шта значила и како је промењена, му је више пријала од оне последње, после које је изгледао веома лоше. Сада је некако поруменео у лицу, орасположио се. Повратио му се апетит: појели смо

килограм јагњетине на Ибарској магистрали. Прича ми како се доброно уплашио када су му доктори казали да мора да мења терапију јер она претходна престаје да делује. После се смирио. Говори ми, како је једном Циганину из собе дао паре јер овај није имао за пут кући, на викенд. И како се дружи са неким добрим човеком. И, како их је у соби гњавио један досадан Београђанин. Каже: "Ми болесници смо к'о мала деца, слушамо све што нам доктор каже". Не могу да се објашњавам са њим и да цепидлачим о томе како мала деца одавно никога не слушају, потакнута од својих идиотских родитеља да ће тако постати јака и стварају свој идентитет а у истину постају неспособни дебили. Не, не гњавим га са тим.

Оно што мене брине јесте кила на врату која се скоро дуплирала у својој величини и то је оно што очигледно не ваља. Он, пак, све то носи мушки и без трага депресије: али, колико ће то трајати?!

*

Време је Пријатељев највећи непријатељ а уједно и највећа вредност коју има. Већ сам рекао: како време пролази, а ствари не иду на боље, онда и критеријуми опадају. Оно што је јуче изгледало грозно и трагично данас је подношљиво а сутра је већ недодирљиво и ненадокнадиво. Сваки следећи преглед код лекара представља огроман притисак и трауму. Шта ће рећи? Је ли се погоршало?

Морам да прекинем писање: управо ме он зове на кафу.

*

Сутра поново идемо. Ко зна више који је ово пут да се крећемо према Београду. И здравом човеку је свега овога преко главе. Болесном можда није – бори се за живот. Ипак!!! У Србији ништа не постоји, ничега нема: ван Београда. Једино у Београду можеш нешто завршити, а и ту не увек како треба! Остали, они који живе ван Београда, који немају везе и пара, који морају болесни да се ломатају по аутобусима, они: нека цркну!!! Стално понављамо неке велике циљеве кад дођу избори и кад треба да гласамо за некога. Глобалне циљеве, светске!!! А довољно би било да пред власт поставимо конкретне захтеве: омогућите људима да се лече и ван Београда.

Одосмо: он остаде.

Медији брује о недостатку цитостатика по болницама и одлагању терапија пацијентима. Питам се: јесу ли њему променили терапију заиста из потребе?! Мада, руку на срце, много боље изгледа после те промене.

*

Било ми је тешко гледати га кроз прозор аутомобила како сам, са торбом о рамену и пресавијеним новинама у руци, замиче према Пастеровој. Ја сам окретао ауто у намери да се спустим у Кнез Милошеву и вратим се кући.

Нисам требао да га оставим самог. Тих десетак минута до болнице могу много да му значе: да му загорчају и онако горак осећај. Лакше је човеку кад стекне утисак да је неко уз њега. Ето, довољно је само: да стекне утисак. Усамљен човек који иде у болницу: додатно је несрећан. Усамљен човек који иде на свадбу, па: није срећан. Нужно он упита себе: "шта сам у животу урадио и постигао кад сам доживео да ових стотинак метара до болнице морам ходати сам?". Тих неколико минута човек не сме бити остављен – на очиглед сам схватио оног дана када сам због паркинга оставио Пријатеља и одмах се вратио назад.

После три дана сам био за њега и довео га кући. За три дана га поново водим.

*

Зле мисли изречене злим језицима потакнуте глупошћу – не мирују, па хотећи да умире своју нечисту савест по питању помоћи Пријатељу, оптужују ме, (у мислима и оговарањима), директно (међу собом) и индиректно (лично мени), како ја, у ствари, помажем Пријатељу јер имам некаквих користи од тога. По томе испада, да он није болестан, нити да ја га помажем колико могу – већ смо обоје сковали подли план да несметано можемо да путујемо, свраћамо по кафанама и једемо те пијемо, мада сам ја подлији, јер све ово чиним да би ме Пријатељ чашћавао. Ни реч одбране нећу овде изрећи: он и ја знамо шта треба да знамо.

Бацали су се блатом оговарања на мене од када знам за себе: ово је једно од огавнијих. Није ни чудо, савест кад запече, а запече и оне најтврдокорније и најглупље, онда: или се човек покаје или зло избије на површину. Трећег нема.

Он је по страни, где и треба да буде. Речи све теже допиру до њега, и то селективно: само оне које он хоће да чује. Или, оне: које они хоће да му кажу. Мисли или намере он више не може да схвати: мисли и намере других, а ни своје. Његов мозак је сада заокупљен само једним: Њиме, и он нема снаге да се бави тривијалним догађајима. Оговарања њега више не дотичу: он се бори за голи живот. Ништа више није важно, ништа више њега не може да повреди: осим смрти.

*

Да је Пријатељ одвајао по долар увек када је другоме давао и када је чашћавао – данас би био богат човек. Многи су га "волели" и дружили се са

њиме управо због тога. Ако си са њим ишао у кафану могао си да будеш сигуран да ћеш тога дана бити наједен и напијен. А, он није улазио у кафану ако није имао довољно пара за то. Давао је и деци, младима из окружења. Сада, као и у свим другим случајевима пре њега: то му се слабо враћа, тачније: никако.

Кажем, ако није имао пара није ни улазио у кафану. Могао је тако данима. Ма колико му се ишло или пило, ма колико је стекао навику да често иде у кафану, он никада није улазио у исту без пунога цепа. Чак и када би имао за једну туру или једно пиће себи, он није улазио јер је по његовој рачуници "довољно пара" било само онолико колико је дозвољавало да напаја и напија све за његовим столом.

Сигуран сам у то: они којима је највише давао, оне које је највише помагао, они који су највише пут дигли чашу коју им је он напунио – сви га, они, у подсвести или јавно сматрају будалом и диче се тиме што данас имају више од њега сматрајући се због тога паметнијим. Не знају они да је он увек био свестан својих поступака, да је свесно и намерно подржавао гребаторе у њиховим намерама и њиховим наумима јер му је то причињавало задовољство. Био је кафански краљ којем су, као и сваком краљу, били потребни пајаци. Њему је причињавала задовољство бала која је цурила низ браду онима који су мислили да су га заврнули и огребали се о њега.

Некад би ми рекао: "Јеси ли видео како је онај срећан кад сам наручио још једну туру и платио све претходне, еее.., његово срећно лице ми је причињавало задовољство. Зашто не усрећити човека кад му тако мало треба да би био срећан?!".

Пријатељ дарује и чашћава оне који имају много више од њега. То да је у некој мисији доказује и чињеница да сви они узимају дато без икаквог отпора. Навикао их је тако и сада је скоро немогуће одвикнути их. Он се много и не труди да промени све то мада је већ осам месеци на боловању. Ето, и ја га врло често пустим да ме части. Само, што ја, за разлику од других, понекад и узвратим част. И част ми је да то учиним.

Пријатељева мисија је очигледна. Он хоће да докаже да има добрих људи, да је давање боље од узимања, да и тако човек може бити срећан. Његова мисија је да нас убеди да материјална добра нису ништа друго до средство за задовољење наших прохтева и да другу вредност не могу имати. Његова мисија је да нас убеди да још има људи. И успева у томе.

"Како се то десило у току трећег месеца болести Ивана Илича не може се рећи, због тога што се то догађало лагано, корак по корак, неприметно, али се догодило да су и жена, и ћерка, и син, и послуга, и познаници, и лекари, и, што је најважније, он сам, знали да се други интересују само утолико

хоће ли, најзад, упразнити место, ослободити живе угњетавања које им причињава његово присуство и хоће ли самог себе ослободити патње".

*

Отишли смо по мраку, зором, за Београд. Иде на хемотерапију и ја га возим. Околина нас опањава како се лудо проводимо.

"Хладно је" – каже – "ускоро ће октобар".

"Данас је први октобар" – одговарам му ја.

Он ми објашњава како је изгубио представе о времену. Девети је месец како се водамо по Београду и болницама. Више и не знамо колико је пута одлазио у болнице разним пословима. Није ни важно: тек је почео, даће Бог да потраје дуго, дуго.

*

Покушавао сам збројим колико пута сам га возио у Београд. Нисам успео, стално бих нешто заборављао или погрешно додавао. На крају сам "ударио" неколико рецки вишка – за сваки случај.

Данас треба да идем за њега. Осећаће се ових дана усамљено и напуштено и ако ће бити гужве око њега. Знам то.

*

Провео цео дан са Пријатељем. Ишао прво за њега, после тога се смуцали по кафанама, тржним центрима и седељкама. Кад нас већ опањавају како се лудо проводимо и забављамо да то у истину, (а ипак само наизглед), и чинимо. Увече је, ипак, клонуо: ентузијазмом и снагом. Полако се затварао док се није скроз затворио. Схватио сам да је време за растанак управо у тренутку када му је први пут у току дан заиста требало друштво и разговор, онда кад је требало потрети и скренути тешке мисли.

*

Размишља о стимулативном одласку из фирме. Говори о неких 15.000 евра које би добио ако напусти посао. Саветујем га да се прво добро информише: да ли би тиме изгубио право на инвалидску пензију?

Каже ми:

"Дао бих све паре за лечење и излечење, само кад би се могло: било где, било како...".

Сладак је живот мајку му – ма какав био!!!

Чини ми се да тек сада схвата како се могло још живети – осим онако како је он живео. Све присутнија илузија да је много тога у животу пропустио притиска га из дана у дан све више и више. Није му сада ни време

ни могућност да схвати да се тако осећа свако, да је то случај са свима. Ма колико живот био богат и садржајан на крају човек увек мисли да је много тога пропустио.

*

Потакнути гостом из даљине: шалимо се и дружимо више него иначе. Није време за шалу а шала је као лек. Њему понекад, као и сваки други лек: горак. Није му до смеха.

Елем, шалимо се, на свачији рачун, кога поткачимо, грохотом се смејемо, оговарамо или причамо озбиљне теме. А, онда, и не приметим: он се ућути и увуче у себе. Оде на неку другу страну, само њему познату и разумљиву. Оде далеко, врло далеко. Ми около не схватамо колико је то далеко, не схватамо ни то да се једног дана можда неће вратити са једног таквог "путовања".

*

Не говори ми ништа о женама, о бившим љубавима и љубавницама – мада разговарамо о свему. То је зато што је он оставио алкохол и што више не пијемо заједно. Такве ствари се помињу и о њима се прича углавном у пијаном стању. На почетку његове болести, два-три пута смо се жестоко опили, хтели смо да на тренутак заборавимо тешке дане који долазе. Тада је једном поменуо како жали што се није оженио, како је хтео једном то озбиљно да учини али није имао разумевања у породици за то. Као да им се после тога светио за то, несвесно, својим нежењењем а када су сви то тражили од њега.

Сада, кажем: ћутимо. Ко зна како би се ствари одвијале да је имао жену и децу?! Да ли би због тога био јачи или слабији него је сада?! Потпуно је непотребно сада тражити одговоре на та питања. Али!!! – остане сам често. Не можемо стално бити уз њега. А, и сан га више неће. Онда он мора о нечему размишљати, а о чему ће друго ако не о болести, и, о свом протеклом животу (јер о будућем вероватно не сме да размишља). Свакако би му било лакше да је неко поред њега, да није сам са зидовима и са својом муком.

"И, у добру, и, у злу" – гласи фраза са венчања. Баш тако: и, у добру – и, у злу!!!

*

Ни једног тренутка, лекари и медицинско особље, неће видети у вама: човека!!! Нити једног трена!!! Чак и када имате везу, ако их подмитите, ако им се свиђате физички – чак ни у таквим случајевима!!! Само ће се уљудније понашати али вам људскост неће признати и понашањем доказати. Јер, да сте

људско биће не би сте зависили од њихове помоћи – тако, од прилике, они размишљају.

Са друге стране, болесници у лекаре гледају као у богове. Видим то по Пријатељевом понашању. Он, који није признавао никакве ауторитете, сада слуша лекара као да има пет година. Додуше, болесни људи и немају много избора па није ни чудо што се овако понашају. И они најдрчнији постају мирни као бубице и са дубоким страхопоштовањем упијају сваку докторову изговорену реч. Ту виде своју шансу, верују у знање и стручност, верују у њихову посвећеност послу иако је више него очигледно да је све то другачије и много горе. Верују јер им је само још то преостало.

*

Добио је неке паре од синдиката. Обрадовао се веома и одмах их распоредио према обавезама. Некада није био такав, сада нема избора. Поноса има и даље али пара има све мање. И нема скоро никаквих залиха, никакве уштеђевине. А, види се по њему да би волео још мало да проживи. Волео би, једноставно, да живи!!!

*

Посвађао се са цимером који је гледао његову листу са терапијама и дијагнозом, ону која виси на сваком болесничком кревету.

"Само да видим је ли нам иста терапија" – рекао му је наречени цимер.

"Кад мене не интересује, немој ни ти да дираш, има ко ће да гледа!" – одговорио му је Пријатељ.

Мени у колима каже, и шаље ми поруку: "што мање знам за мене је боље".

Другом цимеру, Циганину из околине Пожаревца, дао је хиљаду динара јер овај није имао пара да купи аутобуску карту и оде кући.

Такав је Пријатељ: љут а добродушан. Уместо Решења, било каквог у вези статуса његовог захтева за инвалидску пензију њему, већ по ко зна који пут, стиже некакво писмо у којем траже наново некакве нове документе и папире. То га поприлично нервира. Није ни чудо: ни најздравијем човеку не прија натезање са нашом бирократијом.

*

Постаје малокрван, недостаје му гвожђа у крви и организму. То је проузроковало неколико нових лекова које он дисциплиновано конзумира.

Тражи војну књижицу која му је потребна за комисију у вези пензије. Кад је налази, показује ми слику и каже:

"Види како сам био млад".

Шалим се са њим:

"Најзад да те видим и са косом на глави".

Ујутро иде да даје крв, због анализе исте. Мора то да чини сваке недеље, кад је кући. Следеће недеље, после паузе од петнаест дана, враћа се у болницу. Ово би требао да буде почетак трећег циклуса хемотерапије (већ је обавио два пута по три терапије).

*

Околина га притиска тривијалностима. Не покушавају да спознају шта се догађа у његовој глави и са његовим мислима. Његову болест више не схватају као неку озбиљну претњу већ тек: као сметњу. Безосећајни и глупи они не могу разумети његов ток мисли и његове страхове. Не могу ни замислити како се осећа и о чему размишља кад остане сам. Не желе да поделе његову мучнину, његову стрепњу, његов притисак. Све је то заборављено, сада свако живи своје животе и тера своје навике. И, заборављају да преко пута себе имају болесног човека, већ га даве глупостима, својим баналним проблемима и трачевима.

"У последње време усамљености у којој се налазио док је лежао окренут наслону дивана, оне усамљености усред многољудног града међу многобројним познаницима и у породици – усамљености од које веће није могло бити ни на дну мора, ни у утроби земље – Иван Илич је живео само у замишљању прошлости".

*

Пријатељ је запао у тешку психичку кризу. Осећа он да је на некаквој прекретници а перспектива му се, при томе, не чини светлом. Рана на врату се инфичирала, резултати анализе крви: нису добри. Одложена му је терапија. Јуче сам га одвео у болницу где је требало да настави са хемотерапијом, данас сам се чуо са њиме. Из сваке његове речи провејава страх и нервоза. И ја се плашим: за њега.

Однос, већине из окружења, према њему свео се на формалности. Да, сви се декларативно распитују за његово здравље. Најгоре је, то већ понављам, што нико не покушава да га разуме.

"Ивана Илича је највише мучила лаж – она, од свих прихваћена лаж, да је он само болестан, да не умире и да треба само да буде миран и да се лечи, па ће све испасти одлично".

*

И даље је веома нервозан: данима већ. Нешто није у реду са резултатима анализе крви па мора беспослен да чека у болници до понедељка како би сазнао о чему је реч и шта ће бити даље са њиме. Избегавам да га зовем како бих га поштедео једне те исте приче коју мора свима да понавља.

*

Пријатељ ми јавља невероватну вест: да му се терапија одлаже за три месеца, али не може да ми објасни због чега је то тако. Помиње рану на врату, калцијум у крви... Не знам шта може бити тако важно а да би одложило терапију?!

Данас би требало да идем за њега. Крајње је време да неко оде до његовог доктора и поразговара са њиме докле се стигло са Пријатељевим лечењем. Он до сада то није дозвољавао – време је да се по том питању не испоштује и ја ћу се оглушити о Пријатељеве жеље. Најбоље би било да то, додуше, буде неко од родбине али и ако се не нађе такав: отићи ћу ја. Просто је неопростиво да нико трећи није разговарао са доктором после оволико времена терапије и поред тога што је Пријатељ то изричито забрањивао.

Из његове приче, касније, током вожње: нисам схватио ништа.

*

Оно чега сам се прибојавао полако се и остварује. Нервоза и страх опкољавају Пријатеља. Све чешће, и: бол! Он се понаша као уплашена звер коју корак по корак сатерују у замку из које неће моћи да побегне и у којој неће имати маневарског простора за борбу. Нестаје времена а настаје све више проблема. Крвна слика је све гора, рана на врату је подивљала. Чуди га, а и све нас, како одједном има три месеца паузе? Зар није управо сада требало интензивирати терапије, изаћи са неким конкретним резултатима и предвиђањима?

Треба му друштво а смета му друштво. Обрадује се кад ме види на вратима а онда му на лицу видим да једва чека да одем. Свакодневни разговори му изгледају банално и одбијају се од њега као од зида. А, друге разговоре не смемо ни да водимо. Не дозвољава ми да погледам Отпусну листу. На свој начин, и како му изгледа лакше, он интерпретира дијагнозе, терапије и тренутно стање. Као и свакоме другоме и њему се чини да је лакше "не знати" – него се суочити.

*

Чини ми се, да се полако предаје. Наравно, није он тога свестан, не чини то вољно, не планира. Другачије то иде. Време чини своје. Одриче се једне по једне навике, свакога дана је принуђен на нови компромис са болешћу а на

своју штету. Сваке недеље скрати своје ходање за неколико метара а продужи своје лежање за пар десетина минута. Свакога месеца му остаје све више хране за бацање. Разговори су нам све краћи а ћутање све дуже. Сметамо му све више управо сада када смо му најпотребнији. Није он дигао руке па рекао: предајем се! Нити је одлучио да тако уради. Предаје се несвесно и неминовно. Да је другачије: а ко би се па бојао болести!?!

*

Једна од најтежих психичких, па и здравствених, криза потреса Пријатеља ових дана – најтежа од почетка болести. Чини ми се да је јачи био оних дана када је сазнао да је тешко болестан. Боли га рана на врату, можда и не рана колико деформитет који се ту створио. Међутим, психички је тотално пао и посрнуо. Ни са ким не прича, само зарије главу у шаке и ћути. Ми га гњавио питањима која му тешко падају али која морамо да му постављамо. Досадило му више да неколико пута дневно одговара на иста питања која му већина нас поставља механички: "како си?"; "боли ли те?"; "јеси ли гладан?"; "треба ли ти нешто?"...

Добио је решење за инвалидску пензију. То га је додатно дотукло. Свестан је да за њега није добро чим комисија није имала никаквих дилема по том питању.

"Тежи је осећај што више никоме ниси потребан" – каже ми у вези пензије.

Избегава нас: угаси светло, закључа се па се прави да спава. Лежи у кревету и ћути: не смем ни да покушам да замислим о чему размишља. И када га „наватамо“ у жељи да будемо мало са њиме, да му причом скренемо мисли на другу страну, да му мало прекинемо време (ово задње је глупа намера јер је њему време већ прекраћено и скраћено и он би више волео да га продужи ако може) – он само ћути. Ћути!!! – Бог га не убио.

Осећа он нешто. Нешто тешко и круцијално. Нешто што све остало потире и гура у запећак, у безвезност, неважност, ништавило. То "нешто" је све у односу на друго које је "ништа". Када дође време за то "нешто" онда су сви проблеми у животу решиви: сем тога.

Тешко је Пријатељу, али како да му помогнем кад се и сам плашим. Само кад покушам да проникнем у његове садашње мисли, само у назнаци јер је немогуће схватити га у целини, ја се најежим и почнем да осећам бол свуда по телу.

"Он скиде ноге, леже на страну, и би му жао самога себе. Причека само да Герасим изађе у суседну собу, престаде да се уздржава и заплака као

дете. Плакао је због тога што је немоћан, што је ужасно усамљен, због тога што су људи бездушни, што је бог суров, што нема бога".

*

Због лоших резултата крви морам хитно да га водим у болницу, мада је пуштен кући на три месеца. То га је тотално дотукло, једва је говорио када ме је назвао да ми саопшти да сутра морамо пут Београда. Нашао сам га касније у његовој гарсоњери како лежи и ћути. Покушавам да га на неки начин утешим али то иде килаво и никако. Речи тупо одзвањају у просторији где седимо. Немају ни мелодичности, нити ефекта: као да их је неко извукао из цепа и прокотрљао низ патос. Обашка, што нису нити искрене, нити истините. Једино је искрена моја жеља да га утешим – речи су лажне.

*

Одвео сам Пријатеља у болницу. Кила на врату крвари, крвна слика није добра. Он се касније јавља: само покушавају да санирају рану, више га и не лече од болести, не прима никакву терапију: осим антибиотика за рану. Покушавамо да ступимо у контакт са неким од лекара. До сада је он то изричито забрањивао, сада смо решили да се на то више не обазиремо. То више није важно: нека се љути.

Јуче смо добили поражавајућу вест, мада нисмо ни очекивале неке добре. Преко неких веза је погледан његов картон: терапије нису дале никаквих резултата, болест се шири веома брзо. Пустили су га кући на три месеца. Да ли толико предвиђају још његовог живота???

*

Свакога трена мислим на њега, највише о томе како се сада осећа, колико пати, колико му се душа и тело цепају од спознаје да је живот при крају и да су ноге оних који ће га однети на гробље већ пред његовим вратима.

Погубио сам све речи, немам више идеја о томе како се треба понашати, шта причати, како га тешити?! Дошао је тај час када утехе више нема, само треба размишљати о томе: како га бола спасити?!

У туробном расположењу припремам се за Славу. Још колико пре неколико дана помињао је Светог Ђорђа и радовао се томе што ћемо се дружити код мене. Чак је одлучио да ће попити чашу вина или пива: само око те дилеме није био начисто. Сад се чини да је то само леп сан.

Ујутро се гурамо око новца за бензин, по ко зна који пут. Он инсистира да узмем паре а ја покушавам, бар понекад, да то избегнем – кад могу, јер не

могу увек. Он ме разоружава речима: "Шта ће ми паре, видиш да нећу моћи да потрошим ни ово мало што имам?!".

*

Решење о пензији га је убило у појам али осећај да неће примити нити једну исплату чини се да преовладава њиме. Ћутањем ми више говори о своме стању него некада причом. Ћутањем почиње да се опрашта од мене.

Најтеже је, пак, опростити се од себе. А он то мора сада да чини. Изгледа да му је време постало бесмислено, да више није важно јесу ли у питању дани, недеље или месеци. Понајмање се има воље за велика дела или велике речи. Не!!! – све је просто и приземно. Бол, крв, смрад и патња са свим пропратним појавама и оном најгором: понижењем!!!

Само лежи окренут главом према зиду и ћути. Болестан и понижен. Чини ми се: умире мој Пријатељ.

*

Још један разговор са лекаром потврдио је најцрње претпоставке: шта су мисли да ураде – урадили су, помоћи му више нема, применили су све могуће терапије у оваквом његовом стању, то што су применили: није деловало, пустили су га кући да умре.

Пустили су га кући да умре!!!

Сутра идем по њега. Сутра идем по остављеног човека препуштеног самом себи!!!

"И, зачудо, он је више пута док су они над њим изводили своје шале био на ивици стрпљења и хтео да им викне: „Престаните да лажете, ви знате, и ја знам да умирем, онда бар престаните да лажете!“ . Али никад није имао снаге да то учини. Видео је да је страшни, ужасни чин његовог умирања био од свих околних сведен на степен случајне непријатности, чак непристојности (онако како се опходе са човеком који шири око себе смрад док улази у гостинску собу), баш оном „пристојношћу“ којој је он служио читавог живота. Видео је да га нико неће пожалити због тога што нико не жели да схвати његов положај".

*

Ишао сам за њега. Пре него смо кренули кући, разговарао сам са његовим лекаром. Ништа добро а ништа конкретно ми није рекао. Само је понављао да су они учинили шта је било до њих али, ето, терапија није деловала.

У повратку, Пријатељ ме не пита шта ми је лекар казао. Не жели да зна. Само тражи да негде станемо и поједемо јагњећу чорбу. То и чинимо а он је, чини се, доброг апетита.

А, онда, сутрадан: шок!!! Од рутинског превијања ране у локалној амбуланти направила се читава драма. Нису могли да зауставе крварење. Пукао му је крвни суд. Шаљу га хитно санитарским колима у Ургентни центар. Они се тамо боре да зауставе крварење, што после неког времена и успевају некако. Кад сам га видео после тога, срце ми се стегло до пуцања и хтео сам да плачем. Окренут на страну, са много завоја на врату, исцрпљен, једва је говорио. Очи су му биле пуне суза:

"Не желим овде да умрем, водите ме кући" – смогао је снаге да каже.

Ја сам му одговорио "да још није време за умирање" и ако сам гледао умирућег човека.

Јутро је донело мало освежења и он потпомогнут инфузијама изгледа боље.

*

Већ два дана обилазим Пријатеља који је у критичном стању. Свака замена завоја на врату сада за њега представља животну опасност. Ови из болнице покушавају да га се ратосиљају. Кажу дословце:

"Нека га негује онај што га је оперисао овако".

Немоћан сам да било шта променим. Трудим се да будем од помоћи али слаба вајда. Гледам га како умире а не могу ништа да му помогнем.

Овдашњи здравствени систем би га најрадије послао кући да умре и да њих остави на миру. Само код нас се медицинске сестре гаде и плаше отворених рана и крви, а доктори неће да се заинтересују за пацијента макар и као професионални изазов. То што је он годинама издвајао за здравствено осигурање, што је давао крв, што му је фактички ово прво и последње лечење: то је њих баш брига. Само желе да имају што мање посла а што више мита.

*

Пребацили су га у другу болницу, исту ону где је први пут отишао и где се оперисао. Не престаје да крвари. Умире, полако, као да смо негде на фронту, као да је рањен а нема никога у близини ко би могао и знао да му пружи помоћ. Као да смо на фронту а не у престоници једне европске државе. Опет, јуче, нису хтели да му дају крви, веле:

"Немамо је довољно а он је безнадежан случај, то је као да је бацамо".

Дошло се до фазе када сви прижељкујемо његову смрт. Сурово!? Није. Он се мучи и понижен је, нема више у њему човека, само неки бледи одрази нечега што је некада био човек. И, то: какав човек!!!

Је ли он свестан да је заиста дошао крај???. Понекад ми се чини: не!!! Јуче је неколико пута, упорно, питао за неке сасвим небитне ствари: где му је јакна, где су му документи, итд. Питао је за ствари које ће му требати кад буде излазио?! Сивило болнице у којој је смештен, његова слика у кревету где лежи повијен, склупчан и крвав – све то не дозвољава ни трунку оптимизма и ствара мучан осећај. Све то убија вољу за борбом – али, изгледа једино код нас около њега.

*

Мора се признати да у болници у којој се сада налази поступају са њим хуманије и труде се да му олакшају. Не треба, дакле, генерализовати.

"Ивана Илича је највише мучило што га нико није сажаљевао онако како би он желео да га жале. У извесним тренуцима, после других патњи, Иван Илич би изнад свега желео, ма колико га била срамота да то самоме себи призна – желео би да га неко пожали ко болесно дете. Желео је да га неко помилује, пољуби, заплаче над њим онако како мазе и теше децу".

*

Пријатељева агонија траје данима. Стање је веома лоше а у помаке на боље сматрамо када успе да састави неколико реченица. Почели су да му дају у нека јача средства за умирење и против болова па је данас био поприлично "живахан". Седели смо на тераси и пушили. То је било његово прво устајање после дужег времена. Да ли је могуће да може још неко време издржати?!!

Прича како је под дејством лекова лебдео, како му је било лепо, како није осећао бол. Шалимо се да је постао наркоман. Шалимо се после дужег времена у коме није могао ни да говори, нити да слуша.

*

Из дана у дан идем код њега. Чини се да је мало боље. Међутим, доктори не говоре о томе шта су учинили да му закрпе крвни суд или по питању примарне болести. Само му дају велике количине инфузије и лекове који га смирују и умањују му бол. У овој ситуацији и то је доста али то не обећава дугорочно решење. И, на крају крајева, шта је сад "дугорочно" и "решење"?

Невероватно је колико има духа у себи?! Колико је спреман да се нашали и у најтежем стању у коме се нађе?! Углавном се шали на свој рачун. Његов дух – његово окружење углавном не разуме. И када му је било најтеже

бавили су се неважним и споредним стварима, покушавали да преко његових умирућих леђа измире још по који неизмирени међусобни рачун.

*

Пријатељ није добро. Није ни лоше какав је био претходних дана. Средње је веома лоше. Рекао сам већ: критеријуми попуштају како болест напредује.

"Требало је само да се сети како је изгледало пре три месеца и да види како изгледа сада, па да схвати како је полагано ишао низбрдо, и да се сруши свака могућа нада".

*

Да ли је лицемерно да говорим о својим стањима када је Пријатељева ситуација у питању? Јесте и није. Део смо једне исте приче, у којој је он жртва и мученик. И, на крају, свако мора да преживи улогу коју сада игра Пријатељ. Ту нема преваре. Ипак, из дана у дан, ја имам све мање снаге и психичке стабилности да одлазим у болницу и гледам га онаквог какав је. Та снага се не губи свесно и осетно већ полако и несвесно. Осећам да сам све уморнији и нервознији, да се праг моје толеранције срозао веома ниско. Осећам да више немам жеље и воље да разговарам са људима, да уопште идем и будем негде.

Наравно, свесно и емотивно ја сам и даље уз мога пријатеља. То њему сада и није од неке велике вајде, пошто се грчевито бори за живот у једној већ изгубљеној бици. Или, можда: јесте важно?! Не дао Бог да се икада лично уверавам у то! Говорим само о томе да је ових десетак месеци оставило трага на мене и мој рад, да сам уморан и да нисам више исти човек.

А он се мучи. Мучи га бол, мучи га нехигијена, мучи га понижавајући положај. То га све мучи по мало у односу на то колико га мучи помисао да ће ускоро умрети. Чини ми се некада да тога није у потпуности свестан и то ме радује. Ако може човека ишта да обрадује кад је Пријатељ у питању. Јуче ми је помињао како он планира да обележи Ћурђевдан идуће године?! Је ли то добро или није? Ко ће га знати?! И да ли је уопште потребно да се нешто зна?! Можда је сада најважније обезбедити му што мање бола и што више сна. Остало је Божје или неважно: како за кога.

*

Не једе ништа. Затражи да му се нешто донесе, лизне, па сутра то бацамо. Пије само воду. Добија инфузију и све више убодених шприцева у у боцу. Тражи да се сестрама купују чоколаде и сокови а да се лекарима дају

паре. Не знамо, само, да ли он тиме мисли да олакша своје муке или да спашава живот. Ко ће га знати а није ни важно?! Вероватно ни он није свестан која је сврха тога што тражи. Остало му негде по ходницима сећања и свести да тако треба да буде у земљи Србији.

*

Довео сам га кући. Инсистирао је да дође.

*

Нервозан је до нетрпељивости. Руку на срце, само према мени не – али се ускоро и то треба очекивати. Није ни чудо, предвиђао сам овакве ствари и људи који знају о томе говорили су да ће доћи и до оваквих ситуација. Физички немоћан он се осећа као да се читав околни свет уротио против њега и све што му није по вољи сматра завером и атаком на себе.

Треба да га враћам у болницу а уопште не знам како ћу то извести са њим тако немоћним и рањивим?! Треба да га враћам а не знам уопште што га тамо враћам?! Не знам: хипотетички, наравно, јер практично га враћам да би му се олакшале муке, смањено му се бол а он тамо умро.

Болест му не да да се понаша као човек, она га понижава и ускраћује му мир: физички и душевни. Пријатељ умире а ја сам му јуче написао посвету на новој књизи: "Пријатељу (са велико "П") у знак поштовања".

*

Гангрена се шири. Рана почиње да се осећа. Једва смо издржали у колима док смо га водили назад у болницу. Он тврди да је за то крив некакав гел који му стављају на рану. Доктори нама кажу да је то зато што се крв слива унутра па се тамо згрушава а месо трули.

Са друге стране, отворен је "конкурс" и почело је "такмичење" ко га више воли и жали иако је он технички још жив. Кажем: технички. То се не може назвати животом а, опет, живот је више него што је икада био. "Живљи" је него икада, сваки минут му је сада вреднији од године, свака ситуација која би се раније сматрала болном и понижавајућом сада је нормална и пожељна - јер ће већ сутра бити много горе. Сладак је живот. Бори се мој Пријатељ за сваку секунду слатког живота: *dolce vita!!!*

Периоди разговора, (или "не дај Боже": шале), су све краћи и краћи. Углавном ћути или се на некога нервозно обрецне. После неколико секунди осети грижу савести па се на себи својствен начин извињава: добар је он човек.

Више га не сањам. То је ваљда што га сваки дан виђам, што ја постајем све нервознији и психички исцрпљенији. Зато и ја све дуже ћутим. А, и да није тога, причање је сада неумесно. Шта рећи умирућем човеку?!

"Од самог почетка болести, од оног времена кад је Иван Илич први пут пошао лекару, његов живот се расплутује на два међусобно супротна расположења, која су смењивала једно друго: час је био очајан и очекивао несхватљиву и ужану смрт, час се јављала нада и пажљиво је пратио функције свога тела".

*

Пријатељ превијен, лежи и ћути у мемљивој соби, на старом кревету: сам.

Чује се бат корака у ходнику, дозивање сестара, смех доктора. Ближи се крај радног времена и њихове смене: па су расположени. За неколико минута оставиће све ово иза себе. Чим изађу из болнице заборавиће све ове људе и њихове проблеме који остају са њима.

Пријатељ ће у кревету, сам, превијен и болан, дочекати долазак друге смене, вечерњу визиту и дугу ноћ.

Ако буде имао среће добиће инјекцију, па ће, како-тако, преспавати мрак.

Бит' ће ипак будан за долазак јутарње смене.

Док он лежи – људи живе. Не сви. Има још оних који леже као и он. Свет се дели на болесне и здраве, и никакве друге поделе нису, на крају, важне. Можда су важне на почетку – на крају: нису!

Из ноћи у ноћ, из дана у дан, Пријатељ болује. Болује смртну болест. Нема лека а мора да болује. Нема шанси а мора да се бори. Сваки следећи дан је тежи од претходног. Сваки пређашњи дан је бајка у односу на данашњи а пакао у односу на прекјучерашњи.

Лежи пријатељ увек у истом положају, постранице, због ране на врату и килограма завоја који спречавају да крв излази напоље – па иста остаје унутра.

Не види ко му улази у собу док тај неко не стане испред њега или се не јавне гласом. Једино што може да види јесте прозор испред себе, кроз чије се прљаво стакло прелама светлост. Чује и жагор радника на оближњем градилишту. Колико су живи ти људи напољу и колико им он завиди?! Пристао би он одмах да остатак живота проведе на грађевини, на хлебу и води, дан и ноћ, без одмора и празника, само да може да промени место: да устане здрав из болесничког кревета и оде не осврћући се.

*

Смогне снаге и скупи жеље да затражи прженог ослића или сармицу. А када му се донесе и принесе само лизне и остави. Као да испуњава себи неке последње жеље. Гангрена на врату га гуши и убија, испашће на крају да ће умрети од ње а не од оног главног. Ко још умире од гангрене у 21 веку?! Зар није могла макар рана да се контролише кад већ рак није могао да се излечи?!

Нема се више ни снаге, ни пара, да се посећује сваки дан. А, управо му је сада најпотребније. Нема се ни речи: шта причати са њиме? Шта му рећи? Како га утешити? Чиме га окуражити?

Ослић се пржи. Тражио је да буде реш. Вероватно ће му наћи ману, али не зато што је безобразан већ зато што неће моћи да једе па ће на сваки начин тражити оправдања за себе. Не љути се он што је такав и што воли већ зато што је сатеран у шкрипац, што нема куд, што се опкољен гуши. Он није ни свестан својих поступака.

*

Попут старца Зосиме, и Пријатељ се осећа, све више и више. За разлику од Достојевсковог лика, Пријатељ још за живота. И мада није био светац док је био здрав и прав, свакако није неко ни ко заслужује да окужен непријатним мирисом буде обележен. Пријатељ је поштен и моралан човек.

Трули му део по део врата. Крварење је заустављено механички. Крвни суд је поједен. А он се јуче свађао са нама око неких изгубљених и неважних докумената. Викао је:

"Доводите ми у питање цело лечење!!!".

Да, Пријатељ мој мисли да ће се још лечити. И, ако су доктори још пре пар месеци дигли руке од његовог даљег лечења. Само, он то не зна. И, боље је што не зна. И, нека виче слободно.

Скупља се народ око Пријатеља, баш као и око старца Зосиме: што је. Па се сви трудимо да изгледамо као да мирише. Тако и треба да изгледа.

*

Доведени у незгодну ситуацију због лагарија које смо изговарали Пријатељу. Говорили смо му да је добро, да иде ка бољем – не би га смирили. Он је заиста поверовао у то па сад тражи да иде кући сваки викенд и ако не може сам ни до клозета. Доктори тврде да је то за њега опасно због отворене ране. Мада, ако он хоће... Ми га опет лажемо измишљајући разна оправдања због чега нисмо могли да дођемо по њега.

*

Свратио, у повратку из Баната, код Пријатеља. Он ме је дочекао са мојом омиљеном чоколадом. Нема више снаге у њему. Нема ни живота. Он је већ мртав човек и ако дише, и ако говори. Мислим да треба да почнемо да га жалимо. Сахрана ће бити само последњи чин.

Он, са то мало снаге у себи, прича о будућности, о пролећу, лепом времену, о себи у свему томе. Немам више снаге ни да му одобравам. Само ћутим и гледам кроз њега. А крв не престаје да му истиче из ране која се непрекидно осећа тешким задахом.

И поред непријатног задаха који изазива његова рана на врату, седео сам поред њега, говорио о књижевној вечери на којој сам био, јео чоколаду. Није ми сметало, није ми било мука – ја волим тог човека. Ја који сам гадљив на много ситније ствари, када је Пријатељ у питању – то нисам. Не смета ми.

*

Пријатељ данима константно крвари. Ја уопште не знам од куд му толико крви? Нисам био да га видим већ два дана. Нема се пара. Овог месеца сам одлазио скоро свакодневно, исцрпео сам све алтернативне изворе кеша за гориво. Класичних извора све је мање. А морам да се причувам за теже ситуације везане за њега а којих ће сигурно бити.

Сутра ћу ипак отићи (уколико се данас не догоди нешто драстично па због тога не променим план). Сада се ова битка води само да се не би повукли са фронта без даље борбе. Ова битка је изгубљена и то сви знамо осим Пријатеља. И, хвала Богу, да је тако. Макар нешто. Ништа му то сазнање не би помогло, ма шта неки мислили о томе.

*

Мучи се човек. А, опет, није њему мука: хтео би да живи. Под било каквим околностима, у било каквим мукама: хоће Пријатељ да живи. Не предаје се!

Чинило се да је он другачији човек. Да ће се предати на самом почетку, и то не из страха већ из чистог презира према болести. Ништа од тога. Цео крвав, сав изјден опаком болешћу, исцрпљен и понижен, он непрестано говори о будућности, о томе шта ће радити и где ће бити на пролеће. То фамозно пролеће чини се да му је сада главни параметар и граничник. Неће да призна, или заиста не зна (у шта је тешко поверовати после свега што му се догодило и што му се догађа) да му је сваки дан, сваки сат, можда последњи и да следеће превијање за њега представља ход по веома танкој линији која раздваја живот од смрти.

Мучи се човек а није заслужио. Макар у времену од када га ја познајем, од када ми је пријатељ. Мучи се човек поштен, лопови и лоши људи имају новца да се квалитетније и ефикасније лече.

*

Само лежи постранице, због ране, и ћути. Све дуже држи затворене очи (чак и кад је будан): и, ћути. Ућутао је Пријатељ.

Ипак, не да се тако лако. И у ћутању се бори као лав. Ћутањем ствара продорнији и језивији звук одбране и од лавље рике. Лавовски испушта душу мој Пријатељ.

*

То колико су људи безосећајни уверио сам се у време Пријатељеве болести. Можда то и није безосећајност у правом смислу речи, више је то помањкање свести о стварном стању ствари. Догађаји се прате куртоазно а ствари посматрају површно. Нико не жели да се одрекне и промила комодитета у име и на рачун другога.

*

Дуго смо разговарали. Седео сам на столици поред његовог кревета. На расклиматаној болничкој столици, поред прљавог душека на коме је лежао. Највише смо причали о храни. Ко шта воли да једе. Укуси су нам приближно исти, само су нијансе у питању. Он, рецимо, воли купус а ја: не, али сланину из купуса обожавамо обојица.

Из његове ране крв је капала, кап по кап, и сливала се на његове груди. Колико још има крви Пријатељ? Он игнорише рану и крв када му одсуство бола то дозволи. Прича о будућности, о плановима, о пензији. А, лекари су већ неколико пута у задњих месец дана предвиђали "како неће ни ноћ изноћити".

Онда нас он све изненади и тражи барену коленицу, коју, кад му буде донесена само погледа па каже:

"Поједите је ви, грота је да се баци".

*

"Човек је стока" – каже ми Пријатељ, из кревета, прикључен на инфузију и ко зна још шта.

"Синоћ је" – наставља – "неки човек из суседне собе урликао од болова, цело крило га је чуло. Молио је, запомагао, тражио да га спашавају или убију,

а ја сам заспао и нисам се будио до јутра. Било ми је важно само да мени буде добро" – завршава Пријатељ.

"Човек је стока!" – понавља.

"Мисли само на себе, важан је само себи, за друге га брига".

Тако је то од кад је света и века. Човек мисли смо о себи. И о оним најближима које воли више од себе. И по томе је човек стока јер у њему само оно анимално може покренути нагон за саможртвовање или пожртвовање.

Попуцали су му крвни судови, болест захвата већи део тела. Чека се да пукне још главни крвни суд па да лекари констатују смрт. Чека се само констатација – смрт је већ ту.

Као да ће снег.

Распитивао се јуче какво је грејање код њега у стану.

Неће он више видети свој стан.

К'о да ће да пада, осећа се у ваздуху, хладно је и тмурно.

*

Јуче се хвалио како му је рана добро превијена и како једна искуснија медицинска сестра има лаку руку и знање.

Данас је већ пао снег.

Четврти је децембар.

Зима ће, зима је већ.

Божихни пост.

Доктор тврди да неће дочекати ни Нову годину, нити Божић. Штета, макар за толико, макар још једном, кад је већ крај.

Није стиг'о, није мог'о, да буде код мене на Славу. А толико је планирао све око тога: чаша вина, печење. Код мене на Славу није могао да дође, био је у болници. Божић неће дочекати. Има ли разлике?! Има: наравно!!!

Снег ће, искида ме све ово, Бог га не убио.

*

Одбио је паре које су му скупиле колеге (сада већ бивше) на послу: као помоћ. Није хтео ни да разговара о томе. У најтежој болести сачувао је достојанство и себи својствен инат. Рекао ми је:

"Сутра, кад ме неко види у кафани, да каже: ``ено га пије од пара које смо ми скупљали`` – е, то неће моћи!!!".

"А, нећу ни да дођем у ситуацију да некоме кажем ``добар дан`` због тих пара, некоме коме иначе никада то не бих рекао" – завршио је.

*

Одласком Пријатеља ја ћу изгубити разлог (једини разлог) да се виђам са неким људима и да одлазим на нека места.

Најзад, добићу и неке разлоге: да презирем оно што треба презирати, да игноришем оно што мислим да није вредно пажње.

Хоћу ли нешто научити из његовог живота? Нећу! Такви смо људи, волимо да гледамо балу која цури са лица оних људи који мисле да су нас насамарили.

*

Болест захвата цело тело. Он губи дневно на тежини. Јуче пита доктора: "Хоће ли ми бити боље?"

Овај му, паметно, потврдно одговара. А чека се још та главна артерија, или крвни суд, и: готово. Чини се да и доктори једва чекају.

*

Смршао, посустао и онемоћао – као никад. И, оптимистички расположен у свој својој немоћи: као никад. Нема снаге да говори а говори о бољитку. Говори о томе како ће оздравити врло брзо. Неће чак ни за Нову годину да излази из болнице, вели, јер не жели ништа да ризикује док се скроз не опорави.

*

Из фирме се спремају да му исплате некакву отпремнину. Њему новац више ништа не значи и није потребан мада он није свестан тога.

Распитује се код лекара у вези исхране. Шта сме а шта не сме да једе. Они се смешкају, дају му некакве савете а онда крадомице погледају у нас и заврте главом. Он се после придржава њихових савета.

Сваки час мења причу, помиње кућу, викенде, онда говори о томе како ништа неће ризиковати док не оздрави.

У фирми враћају новац који су прикупљали за њега као помоћ и који је он одбио да прими јер није хтео ничију милостињу. Већина не може да разуме како неко може да одбије новац који му се даје. Већина: не разуме ништа! Понајмање његов карактер и његову садашњу ситуацију. Није ни чудо. Свако живи свој живот на начин који му изгледа најприкладнији.

*

Једва је проговорио и изговорио две реченице, врло неразумљиво и са великим напором. А онда је заћутао. Само је неколико пута, пре тога, рекао: "Иди!".

Игнорисао сам његову жељу, па на крају и отишао. Није имао снаге ни да гледа, као да му се спавало. Из две боце, окачене изнад његове главе, нешто је капало.

*

Нема снаге да прича. Тражио је гуску за мокрење, па је онако омршавео и погурен: мокрио. Уз то је гласно негодовао против зле судбине која га је задесила. Потом је легао, али је убрзо тражио кесу у коју се исповраћао. Нека зелена текућина је испунила кесу. Не знам ни шта је могао да поврати кад данима не једе ништа?!

Неколико пута је поновио:

"Шта ме снађе?!?"

Или:

"Има ли нечег што ме није снашло?!"

У другом кревету у соби лежи постарији човек који се раставља са душом. Сестре покушавају да га нахране, да не умре од глади кад ће свакако убрзо умрети од болести. Једино му се по очима види да је жив, и што понекад помери руку као да хоће нешто њоме да каже. Нико га није посетио читав дан. Око Пријатеља је било нас десетак.

Страшно је на шта се све човек навикне, шта све може да претрпи а да само мало продужи живот. Толике паре се троше на бомбе, ракете, авионе (толико паре се троше на што ефикасније убијање људи), један боље плаћени спортиста добија више за месец дана него медицински институти за годину, свуда се троши новац и знање – само лека против рака још нема.

Тешко је Пријатељу док слуша свог цимера у смртноме хропцу. То је већ други који умире поред њега. Непокретни су обоје осим што Пријатељ може на кратко да се придигне. У трошној, мемљивој, соби прљавих прозора осећа се по мало задах физиолошких потреба. Можда је то сцена која најбоље одсликава стање српскога здравства.

Чујем у ходнику, нешто касније, како се Пријатељ свађа са сестрама које не могу да му пронађу вену за инфузију. Даје им инструкције а оне га не слушају. На крају испада да је он био у праву. Ликује, али кратко. Чему то што је у праву кад је на његову штету?!

Онда опет понавља реч коју у задње време често употребљава:

"Иди!!!"

Ја одем.

*

Пријатељев цимер је умро током ноћи. Боже, колико је смрт близу, свуда око нас, колико људи пате док се околина бави тривијалностима?! Јуче је тај

човек мицао зеницама, гледао ме је у очи, покушавао да схвати шта га је снашло. Данас је мртав.

Шта ли Пријатељ мисли о томе? Макар неко време је лежао у соби са мртвим човеком – он: умирући човек.

О, Боже!!!

*

Уколико му не пукне главна артерија - при превијању или без тога - неће умрети Пријатељ на пречац. Наравно, неће дуго ни живети, али се његов организам бори свим силама које поседује и то је очигледно. Он копни, и то је сада видљиво из дана у дан. Неће он умрети, он ће ископнити и угасити се. Угасиће се а био је светионик.

*

Сам не може а хтео би да живи. Хтео би да све буде као некад, да се врати време кад је живео како је хтео. Посао, кафана, кућа, телевизија, храна и пиће строго по вољи и личном избору. Живео је као вук самотњак, без проблема за уловом и јазбином, без проблема за чопором и вучицом. Хтео би он сада да му се врате недељна јутра када је зором одлазио на пијацу, заузимао своје место у кафаници, избацивао на астал новине и цигарете, започињао кафом, настављао са вињаком а завршавао са пивом. Онда би одлазио кући да некоме не засмета, да никога за ништа не замоли. Одлазио би кући са добрано испражњеним џеповима, задовољан што је почастии пријатеље и напојио гребаторе. Био је свестан у сваком тренутку са киме седи и због чега је тај неко са њиме али му то није сметало да се он, по његовим аршинима, лудо проводи.

Кад је хтео да буде сам онда није било шансе да буде другачије.

Знао је да буде груб али само према коме треба и: кад треба. Завршио је он школе овдашње па је знао како треба да се постави према одређеним људима.

Хтео би Пријатељ опет да живи, да врати те своје дане. Не мора младост, нек се врате дани од пре годину, две. Не тражи он много. Али жели немогуће.

Сада сам не може ни до клозета. А ни то му није највећа мука: тек један од ситнијих.

Устајао је рано. Био је ранораниоц. Сада уопште не може да спава уколико пре тога не добије јаке седативе.

Чини ми се да је и сам збуњен колико га је брзо снашло то што га је снашло. Још није свестан ни да се озбиљно разболео а он већ мора да се раставља са душом.

Не идем код њега често у задње време. Тек пар пута недељно. Немам новаца довољно да бих ишао чешће или свакодневно. Немам ни воље. Кад га видим онако полумртвог имам осећај да гледам неког другог човека а не мог Пријатеља.

*

Гледа ли Пријатељ кроз прљави болнички прозор како провејава још прљавији снег над Београдом? Чује ли јутарњи жамор људи и деце који одлазе на посао и у школу? Размишља ли о окићеним београдским улицама и благданима који наилазе?

Није волео Нову годину, мада ја ипак мислим да се по мало претварао, мислим да је желео да буде мало друкчији па кад је већ стекао такав имиџ онда га је било срамота да се понаша у супротности са тиме. Једном смо појели цело јаре за Божић. Божић је јавно подржавао испред Нове године. Додуше није било "бог зна" колико велико. Сам га је испекао. Залили смо га са флашом француског коњака коју је он од некога добио. Није марио за Нову годину али би за слободне дане који су следили у то време често ишли у кафане и тамо прилично цугали.

Гледа ли Пријатељ кроз прљави болнички прозор сиво небо изнад Београда и какав му осећај ствара то сивило? Има ли он могућност да поред свог бола још размишља и о сивилу и може ли оно да утиче на његово расположење? Може ли Пријатељ да нам опрости, ових дана, што умире?

У болници немају довољно газе па су почели да рационалишу са његовим превијањем.

*

Тешком муком ме је назвао али није могао да прича. Чуо сам само крклање са друге стране везе. Није ми била потребна идентификација да знам ко је. "Разговор" није трајао ни десет секунди а онда је заћутао. Вероватно је само спустио телефон поред себе. Ја сам прекинуо везу.

Тешко ми је кад гледам окићене улице и излоге. Предстоје празници и опуштање. А, он? Он: умире!

Хтео сам синоћ да пијем. Сам да се напијем, да ми буде мука, да ме боли глава. Нисам могао. Лизнуо сам и пиће ми се намах огадило. Не може то тако: како ми хоћемо.

*

Затежу велики мразеви, снег нас окува, па не можемо код Пријатеља кад би хтели или могли. Нисам га видео неколико дана, додуше, чули смо се али га ја нисам ништа разумео јер веома тешко говори.

Зима је стигла, он лежи на самртничкој постељи.

Истрошили смо све утехе, све понуде, све идеје о томе како да му буде боље или лакше.

*

Све на њему пуца и крвари. Завоји свакога дана покривају све веће површине и делове његовог лица, врата, грудног коша.

А он ми каже:

"Ако нисте планирали ништа, дођите код мене за Нову годину, рекли су ми да ће ме пустити за викенд".

Није, међутим, могао да устане када је требало да се промени крвава пицама.

Говори ми о некаквим парама, отпремнини, о томе како је његов случај измирио завађене стране око идеје да му се те паре што пре исплате. Изгледа да је поносан на то у овој својој неизгледној ситуацији.

Кажу да су оптимизам, воља за животом и жеља за борбом важни код човека у оваквим ситуацијама и да се уз помоћ тога може победити болест. Глупост!!! Чиста глупост!!! Ако има века онда има и лека. Ако је болест узела маха и кренула фаталним током можеш да будеш оптимиста колико ти драго. Ако, пак, болест има лека онда медицина и снага организма победе.

*

Крвари, крвари, крвари!!!

Болест се шири на све стране!

Само његово јако срце и жилаво тело, потпомогнуто инфузијама, дају последњи отпор неслагања са смрћу.

Крвари, крвари, крвари!!!

Кад год га видимо, или се са неким чујемо, увек иста прича: крв тече.

*

Не може више ни до клозета да оде. Медицинске сестре предлажу пелене за одрасле. Он моли:

"Немојте пелене, молим вас, немојте пелене!!!".

Па се труди да устане. Али, чим се напрегне, при устајању, крв поново крене.

"О, Боже, спаси ме!?!" – говори мој Пријатељ, као Исус разапет.

Ја размишљам:

"О Боже, зашто си га оставио?!?".

*

Почели су Пријатељу да стављају пелене за одрасле јер више не може да устаје. У недоумици сам да ли да идем да га видим?! Чему?! Шта тамо још могу да видим?! Не!!! То више није мој Пријатељ.

*

Био сам да га посетим у болници и грдно сам се покајао. Завијен цео у некакве најлоне - да не би крв прљала кревет, са прикаченим боцама, он и није знао за себе. Скупљао је снагу да ми нешто каже али није успео. Само је затворио очи и мало подигао руку. Схватио сам га.

Критеријуми су још више пали доле. Скоро до дна. Сад смо срећни кад га не боли, кад не кука, кад не повраћа или мокри. Срећни смо кад то не чини бар неко време, ма колико то кратко трајало.

*

Стално размишљам о њему. Је ли морало овако да буде?! Глупо питање, али ја немам друго. Увече, ујутро, док једем, пишем или ходам – ја мислим о њему и неправди која га је задесила. Зашто више нема права на још неко свеже јутро и пријатно вече? Зашто више нема права да живи? Брзо, ненадно му је све то одузето, а ипак не толико брзо да не буде свестан и тужан због губитка. Кад човека стрефи срце или удари шлог макар нема времена да размишља о губицима и да пати. Бори се за живот, па како буде. Код Пријатеља је било другачије: довољно времена да пати а мало времена да живи.

Много пати и мучи се. Болови се сада јављају неконтролисано. До сада су контролисани инјекцијама. Међутим... Лепе му некакве фластере. И то слабо помаже. Он има "живу" рани на врату, та рана се отвара, шири, гноји, крвари и деформише се. Из ње стално истиче крв, која је све ређа и блеђа тако да сада више личи на разводњену течност него на људску крв.

Да му Бог да да умре и да се тако одмори.

*

Умро је Пријатељ.

Зазвонио је телефон у невреме и ја сам одмах знао о чему је реч: пре него ми је глас са друге стране то саопштио.

У 2 сата и 10 минута после поноћи, у смртном хропцу, борио се до последње секунде. Борио се да се спасе.

Онда је кренула лавина обавеза, администрације, припрема за сахрану. Два дана и нисам имао времена да размишљам о њему. Ево, тек трећег дана, у рано облачно јутро, седам да телеграфски напишем ово а онда да одем на гробље. У капели сам га видео последњи пут. Тек по изгледу ране на врату

схватио сам колико је био болестан. Остао је у врећи, није могао да буде преобучен у ново одело.

Дошло је много људи да се опрости од Пријатеља коме је име Слободан. Измишљао сам себи послове и трудио се да не изгледам тужно. Било би то сувише просто и клишеизирано: жалити Пријатеља у дану када га сви жале. После смо јели: посну храну. Волео је Пријатељ рибу али није волео да пости. Чинио је то само на Велики петак, и то на начин да тога дана није ништа јео. Тако му је изгледао простије. Волео је јагњетину, месо сваке врсте. Кад је јео онда није пио. И: супротно. Ишао је у кафану само кад је расположен. Не из навике. Ако му се није ишло онда би седео код куће данима и био добар домаћин. Никада није ишао у кафану без пара. Делио је новац капом и шаком, млађој популацији поготову: братанцима, сестрићима, сестричинама, и њиховој деци... увек... Деци својих пријатеља. Зато су га ти млађи нараштаји највише и волели.

"Тражио је свој пређашњи уобичајени страх од смрти и није га налазио. Где је? Каква смрт? Није било никаквог страха, јер ни смрти није било... Уместо смрти била је светлост..."

- Дакле, то је! – одједном проговори гласно – Каква радост!

За њега се све то збило у једном тренутку и значење тог тренутка више се није мењало. А за присутне, његова агонија је трајала још два сата. У грудима му је нешто клокотало; његово изнурено тело је подрхтавало. Затим су клокотање и ропци били све ређи и ређи.

- Свршено је! – рече неко над њим.

Он чу ове речи и понови у својој души. „Свршена је смрт – рече у себи – Ње више нема“.

Удану ваздух, застаде на половини ваздуха, испружи се и умре".

*

Слободан је слободан.

Може куд хоће, не мора да лежи на страну због ране, може да се окреће до миле воље.

Ишао сам и његово предузеће да преузmem неке његове личне ствари. Поред мантила, наочара, цигарета, сата и још неких ситница, ту је и једна књига. На свакој страници су његови отисци јер ју је прелиставао и читао замашћених руку, поред машине. Милутин Ускоковић: Успут. Читао Пријатељ приповетке. И то: недовршене, приповетке у настајању.

*

Суза ме није хтела. Нисам ни размишљао о томе – али: није ме хтела!!! Не заплаках за Пријатељем. Не знам, можда неко треба да ми каже да је стварно умро. Или ће доћи време?!

Суза ме није хтела, нити потреба да показујем или доказујем било коме како ја жалим Пријатеља. Било ми је потпуно свеједно шта ће рећи околина. Моја жалост путује из далека, из дубине мене и мога бића, и она тек треба да стигне: на путу је.

Ја могу и да певам, и да се смејем, и да плачем, и да причам глупости – за Пријатељем. Све то могу јер мени није важна форма, чак ни суштина, за мене постоје само осећања и изграђен однос. Ја тачно знам како био он волео да се ја понашам сада. Управо овако: природно. Без сузе, са осмехом на лицу. Док се може. Јер ја знам да ће суза стићи, питање је само времена, ничега другог.

Нападао је снег на град и на његову хумку. Да га мало охлади. Да охлади све нас. Да охлади ону његову проклету рану. Ено, гори му светло у стану, да се његова душа боље снађе док се не смири у наредних четрдесет дана. Нема потребе за тиме, добро се тај сналазио у мраку. Но, како ће се снаћи у смрти?!?

*

На хумци прикривеној снегом из снега су извиривале жуте и црвене руже. Ту сам упалио свећу, отворио две "гуаране" и запалио цигарете мени и Пријатељу. После смо ћутали. Само сам ја неколико пута рекао:

"Е, мој Слободане?!".

*

Нема се куд - а мора се некуд. Најбоље пустити да време учини своје. Само, то траје а док траје патња остаје. Први пут (хвала Богу, четрдесет и нека ми је) осећам како ми неко заиста недостаје.

Отварам његову књигу. Свуда су отисци прстију: човек је радио за стругом. Прва реченица:

"После ручка у нашем граду настаје још већа тишина".

Пантљика је на 38 страни, и ту неки берберин уз тамбуру пева:

"Киша иде и по мало сн'јега

Тешко оном ко конака нема".

Последња реченица, последње приповетке:

"Газдарица Лена наслони чело на капију, и на врло чамово дрво паде још врелија суза..."

Не тражим никакве симболике, ето, само читам оно што је Пријатељ читао, док је био здрав и док је радио. Надреална слика: човек у плавом

мантилу, у великој фабричкој хали, за огромним стругом на коме се окреће некакав елемент за обраду: чита приповетке Милутина Ускоковића. То је био мој Пријатељ.

*

Данас је четвртак. Прошлог четвртка је умро Пријатељ. На гробљу, делимично прекривеном снегом, црнеле су се грудве земље на новим хумкама и мермер споменика. А, ко за баксуза и као намерно, недалеко од нас је грактао црни угојени гавран. А, суморан је и облачан дан.

*

Божих ће за два дана. Усамљен сам: недостаје ми Пријатељ. Чини ми се да почињем да га жалим. Осећам то. Кренуле су и сузе. Драге су ми јер ми теку док сам сам: често и изнутра.

Написао сам песму.

*

И, могао бих овако у недоглед. Свакога дана помислим на њега и његову смрт. Међутим, негде се мора стати, макар када је ово писаније у питању, али и када је живот у питању (не мора се "стати" него се мора "кренути"). Негде се мора подвући црта. Не зато што се у новим околностима мора даље или да би се завршила прича – већ зато јер нема више смисла. Шта год се написало, о чему год се размишљало – после смрти: нема сврхе. Кад наступи смрт онда је крај. Остаће сећање: само докле? До првог проблема или до првог интензивнијег задовољства – а, онда, све се заборави и тек с' времена на време до мозга долепрша неко сећање или се на капке спусти неки сан.

Догодио ми се изненада, непланирано услед стихије и постао ми је пријатељ, садруг, сабрат, ослонац. Само једном, за време нашег друговања, видео сам га како плаче: кад сам одлазио у Америку. Нисмо се наметљиво дружили. Ако је имало разлога или расположења бивали смо заједно. Ако нам је требала самоћа не би смо се видели по месец дана иако смо били врата до врата. А кад би се после тога видели настављали би причу на месту где смо је ономад прекинули.

Знао је да буде груб према околини. Према мени: никад. Оно што други нису смели да му кажу – ја сам му говорио у лице. Ни једног тренутка нисам видео љутње у њему. Неслагања: да. Он се према мени понашао покровитељски. Он ће примити ударце уместо мене, он ће одговорити на увреде упућене мени. Он ће платити моје рачуне ако ја нисам у могућности (чак и као јесам: покушаће). Ја сам се трудио да му узвратим истом мером

али то једноставно са њиме понекад није било могуће. Иако је био старији од мене отимао се са мном око терета кад би требало негде нешто да пренесемо.

Мислим да смо били добри и искрени пријатељи. Наше пријатељство није било оптерећено глупостима, заблудама, трачевима, зависношћу, љубомором. Није било оптерећено ни са чим што је специфично за ово поднебље и људе са њега. Наше пријатељство је подразумевало само добру страну пријатељевања.

Он је био специфичан човек. Живео је строго по својим правилима и на свој рачун. Није дозвољавао туђе мешање у његове ствари, није држао до туђег мишљења (уколико не поштује онога који то мишљење исказује). Говорио је оно што мисли или није говорио. Познавао је људе и њихове карактере одлично. Некада би се поигравао са њима, управо онда када би мислили да су га насамарили. У таквим ситуацијама није му фалило духа и интелигенције. Био је надпросечно бистар и неописиво тврдоглав. Услед овог другог често није примећивало оно прво. Разумео се у пуно ствари, читао је. Ипак му је телевизија, гледање исте, била права опсесија.

Никада се није женио, мада није зазирао од жена и увек је бивао у вези са њима. Није се оженио јер је својевремено пропустио неке возове а касније то није хтео да чини као матор човек.

"Навикао сам се да живим сам" – говорио ми је – "Не бих могао сада да истрпим да ми се неко врти околу".

Волео је једну жену. Некада давно. Нешто се покварило у тој вези. После тога више није био озбиљан, тек провода ради имао је везе.

Поштовао сам његову честу потребу да буде сам. Одмах бих осетио тај порив у њему, мада ми он никада не би отворено то исказао.

Кад год би била нека ситуација где је морао да прави избор, увек је бирао на своју штету а у корист других. Увек је стављао достојанство испред материјалног. Он није могао бити виђен како се гура у редовима за нешто, како нешто граби, како нешто тражи. Не!!! – он ће остати гладан и жедан, и стајаће у аутобусу, али се никада неће повинovati законима и поривима руље. Био је страствен пушач, није престајао да пуши ни у време болести, а оставио је дуван за време бомбардовања. Није хтео да стоји у редовима и да мољака трговце. Једноставно је престао да пуши до времена док се тржиште није стабилизovalo и када су цигарете могле да се купе у свакој трафици.

Није било те цене због које би се сагињао пред другима. Али је знао да препозна квалитет и такве људе би поштовао. Као по правилу и они су поштовали њега. Кажу да је на послу био добар радник и професионалац. Поштовао је ауторитете за које је мислио да то заслужују. Њему су толерисали његове бубице: да оде, да попије, да не дође – из само једног

разлога: кад је радио био је то ефикасно, квалитетно и професионално. Он је радио или није. Средине није било.

У кафани широке руке, бoемских манира, господствене природе. Сви су волели да га виде у кафани: газде, пријатељи, гребатори. Где је он седео ту се пило и плаћало. Он скоро да није улазио у кафану реда ради, из навике, не!!! – он је у кафану ишао ритуално и са намером да тамо седи са друштвом, са својом свитом, и проводи се. Рекох већ: у кафану никада није улазио полупразног или празног цепа. И увек је највише плаћао.

Био је гурман и није штедео на храни. Ако му се нешто тога дана јело не би питао за цену да то набави. Прзница, често се свађао са трговцима који би хтели да ошљаре. Имао је неке своје самачке рецепте па је знао да спреми укусно јело. И, тада би, међутим, највише волео да буде сам. Имао је своје ритуале, своје навике.

Рачуне је плаћао цепидлачки редовно и прецизно што се никако није слагало са његовим разбарушеним и бoемским духом. Чим стигну рачуни одмах је хитао да их измири. Већ се разболео кад је подигао некакав кредит у банци. У највећим мукама, пред крај живота, он је водио рачуна да се његове обавезе измире. Кад су, неколико дана пред његову смрт, подизали некакав новац са његовог рачуна он је тако болестан инсистирао да се одређени износ остави да га не би блокирали и да не бу дуговао. Дуг је осећао великим теретом и избегавао је да се позајмљује – осим кад би баш морао.

Мрзео је из дна душе бирократију, канцеларијске пацове, администрацију. Најгора казна за њега је бивала кад би морао да заврши неке папире, да неки докуменат извади, или да преда за нешто. Тада би се унервозио и редовно се свађао са службеницима, поготову кад би неко кренуо да завршава преко реда. Сећам се, једном, кад смо завршавали некакав посао у болници, стално је неко улазио преко реда док се он није препречио на врата и рекао:

"Е, вала, нико више неће ући док ми не завршимо!!!".

Одмах су нас прозвали.

Много је волео децу, омладину. Поготову његове: родбину, братанце, сестриће, сестричине, њихову децу. Подсећао ме по томе на ујака Ратка (то је једна друга прича) – јер је увек био спреман да помилује, да дарује, да нађе разумевања за понекад и неразумна понашања. Кад је родбина бивала у питању онда није био злопамтило. Другима је, пак, тешко опраштао.

Непријатељи су га поштовали. Као и сваки вредан човек: имао их је. Поштовали су његов карактер и онда кад су га мрзели. Знали су да он никада не игра "на кварно", већ увек "један на један" и "лицем у лице". Он је поседовао витешку карактеристику да никада не шутира грогираног противника.

Поносио се својом Метохијом и никада је се није одрицао. Иако ју је напустио као дечак, он је до краја живота инсистирао на свом пореклу и свом родном крају. Некад је то, чак, истицао и претерано, одговарајући тако на некакве провокације. Понекад је и сам провоцирао.

Био је љут. До неке границе: јагње, после тога: вук. Знало се за то у друштву, на послу, у кафани. Нико се није усуђивао да прилази тој граници. Он, са друге стране, није никада и никога дирао или провоцирао а да за то није имао неких својих разлога или старих рачуна.

Био је позитиван намћор. Прави уметник, мада није стварао уметност. Он је живео уметнички, са свим добрим и лошим странама таквога живота. Отуд и тај намћорлук.

Навијао је за Звезду. Волео је спорт и пратио сва дешавања. Некадаје по мало и играо фудбал.

Куповао је новине свакодневно. Дуго времена "Политику" а онда му се она огадила па је задњих шест-седам година куповао сваки дан "Вечерње новости". Био је прави мајстор за решавање укрштених речи. Волео је да гледа квизове и знао је већину одговора. Шах је играо добро.

Волео је да пије "Рубинов" вињак и "Београдско" пиво. Пушио је "Дрину" и "Класик", задњих месеци живота "Марлборо".

На изборе није излазио. По политичком опредељењу био је десничар и анти-европљанин (у смислу уласка у ЕУ). Кад је говорио о политици знао је да падне у ватру и тада не био ни мало толерантан. Није био спреман на компромисе и за њега није било средине. Ствари су по њему биле црне или беле.

Није имао никаквих великих планова у животу. Нити неостварених снова (осим кад се разболео). Желео је само да живи сутра онако како је живео јуче и како живи данас. Стално је понављао:

"Ја ћу као гавран живети преко сто година".

Он је био задовољан човек. Њега никада нисте могли чути како кука или се жали на свој живот.

"Макар се тих пара има доста" – говорио је.

Или:

"Шта поклонити човеку који има све?!".

Да је хтео да живи другачије он би то урадио, и свакако: успешно. Једино што је тражио и желео од људи јесте да се не мешају у његов живот онако како се он не меша у њихов. И, ништа више.

Био је добар домаћин а још бољи гост. Нема тога који се може похвалити да му је он досадио, да је негде седео дуже него што треба, да је направио некакав проблем. Нема тога!!! Он чак и није волео да иде у госте,

осим на пар пробраних места. И тада би журио кући. Често смо са слава и веселја одлазили на бурек, па тек онда кући.

Да не испадне све ово као неко неукусно посмртно претеривање у одсликавању његовог карактера треба рећи да он није био никакав светац. Нормалан човек. Ипак, све до сада речено о њему је сушта истина. Као и сваки човек имао је он својих мана и лоших навика али је карактеристично за њега да су његове лоше стране углавном њему и штетиле. Није био покварењак. Био је добар за друге а лош за себе – то је можда његова најприближнија дефиниција.

Отишао је брзо. Није стигао ни да се опасуљи шта га је снашло а несрећа се слагала једна преко друге. Таман се привикне на једно зло а већ би га засакало друго. Из дана у дан бивало је све горе. До последњег дана сам га лагао да ће оздравити и до последњег часа он је веровао у своје оздрављење. Искрено је веровао, не декларативно да олакша себи и другима. И на крају, кад више није било изгледа, кад није могао да устане, кад га је бол раздирала – он је говорио о будућности. Чини се: никад лепше. Радовао се ситним стварима које ће доживети у будућности: лепом времену и процветалој трешњи. Заиста!!! Не пишем ово измишљајући, да бих улепшао, већ истине ради. Говорио ми је како се опаметио, и да зна како ће се понашати са људима на послу, у кафани, у комшилуку. Неће више правити исте грешке, живеће сасвим новим животом. Да, слушаће лекаре, живеће мирно. Само да пролеће стигне и пролепша се време. Само да процвета једна стара трешња коју је много волео.

Онда се једне ноћи угасио. Медицинско особље које је било поред њега причало нам је да се борио до последњег даха. Крварење је било незаустављиво а он је јецајући покушавао да га заустави рукама. Придизао се и намештао да му лакше приђу, скидао са себе крваву пиџаму како би обукао нову и чисту. У том је издахнуо. Одморио се.

Нек је душа спокојна Пријатељу мом.

зима 2011
Лазаревац